

26. Türkiye’de köylülük imgesi: Değişen ama dönüşmeyen köylülüğün romanlardaki ayak izleri¹

Zeynep GÜLTEKİN AKÇAY²

APA: Gültekin Akçay, Z. (2023). Türkiye’de köylülük imgesi: Değişen ama dönüşmeyen köylülüğün romanlardaki ayak izleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 419-442. DOI: 10.29000/rumelide.1283464

Öz

Çalışma; köylülüğün ne olduğunu, sosyo-ekonomik ve politik gelişmelerle nasıl değişim geçirdiğini ve bunların romanlardaki imgeler aracılığıyla nasıl ortaya koyulduğunu açıklamayı amaçlamıştır. Bu kapsamda köylülüğün ne olduğuna dair teorik, tarihsel arka plan ve süreç içinde etkin olan sosyal, iktisadi, siyasi unsurlar ve aktörlerle köylülüğün geçirdiği değişim, romanlar üzerinden incelenmiştir. Toplumsal ve ekonomik değişimler karşısında köylülük değişir, köylülüğün değişimi romanlara da yansır ve romanlar da bu değişimleri yansıtır, ifadeleri çalışmanın temel iddialarını oluşturmuştur. Sosyal bilimlerdeki benzer pek çok kavram gibi, köylülük de toplumsal konum ya da kimliği nedeniyle tek bir tanım içine sığdıramayan tartışmalı bir kavramdır. Bu nedenle öncelikle, köylülüğü, farklı yönlerden açıklamaya çalışan teorik tartışmalar sunulmuştur. Teorik tartışmalar ışığında, Türkiye’de köylülüğün benzer ve farklı yönlerine değinilmiştir. Türkiye’nin toplumsal tarihinde köylülüğün ve bunu oluşturan imgelerin anlaşılabilmesi için Türkiye’deki farklı dönem ve ideolojik eğilimlerde olan yazarların romanları incelenmiştir. Köylülüğün ve köylü imgesinin değiştiğini ortaya koyabilmek için de Tanzimat’tan seksenli yıllara kadar köylülüğe değinen romanlar ele alınmıştır. Bu sayede, köylülüğün uzun dönemde nasıl bir değişim geçirdiği anlaşılmaya çalışılmıştır. İktisadi, siyasi ve sosyal ilişkiler açısından köylülük incelenmiştir. Bu üç ana kategori kendi içinde alt kategorilere ayrılarak, analiz detaylandırılmıştır. Sonuç olarak, iktisadi ilişkilerin değişiminin, köylülüğü doğrudan etkilediği ortaya çıkmıştır. Bir başka saptanan sonuç ise, siyasal eylemlerde, politika uygulamalarında, köylülüğün göz önünde bulundurulduğu ancak onlara söz hakkının verilmemesidir. Sosyal açıdan ise, toplumsal gelişmelerle köylülüğün değişim yaşamasına rağmen özellikle zihniyet açısından herhangi bir dönüşüme uğramadan, toplumsal yaşamda varlığını devam ettirdiği saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Köylülük, romanlarda köylülük, Türk romanlarında köylülük ve köylülük imgesi

The image of peasantry in Turkey: Footprints of the changing but untransformed peasantry in novels

Abstract

The study aims to explain what the peasantry is, how it has changed with socio-economic and political developments, and how these are revealed through the images in novels. In this context, the theoretical and historical background of what the peasantry is, the social, economic, and political

¹ Bu çalışma Gazi Üniversitesi (Hacı Bayram Veli) Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde, Prof. Dr. Nilgün GÜRKAN PAZARCI danışmanlığında yazılan “Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze Yazılı Kültür Ürünlerinde Köylülük: Türk Romanında Köylülük İmgesi” adlı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema (Sivas, Türkiye) zga@cumhuriyet.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3050-3090 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 20.02.2023 kabul tarihi: 20.04.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1283464]

elements and actors that are active in the process, and the changes that the peasantry undergoes are analyzed through novels. The basic claims of the study are that the peasantry changes in the face of social and economic changes, and the change of the peasantry is reflected in novels and novels reflect these changes. Like many similar concepts in social sciences, the peasantry is a controversial concept that cannot fit into a single definition due to its social position or identity. For this reason, theoretical discussions that try to explain the peasantry from different perspectives are presented first. In light of the theoretical discussions, similar and different aspects of the peasantry in Turkey are mentioned. To understand the peasantry and the images that constitute it in Turkey's social history, the novels of writers from different periods and ideological tendencies in Turkey were analyzed. To reveal that the peasantry and the image of the peasant have changed, novels dealing with the peasantry from Tanzimat to the eighties were analyzed. In this way, it was tried to understand how the peasantry has changed in the long term. The peasantry was analyzed in terms of economic, political, and social relations. These three main categories were subdivided into sub-categories and the analysis was elaborated. As a result, it was found that the change in economic relations directly affected the peasantry. Another conclusion is that the peasantry is taken into consideration in political actions and policy implementations, but they are not given a voice. In social terms, it has been determined that although the peasantry has changed with social developments, it has continued its existence in social life without undergoing any transformation, especially in terms of mentality.

Keywords: peasantry, peasantry in novels, peasantry and peasant image in Turkish novels

Giriş

Üzerinde bulunulan coğrafyada toplumsal değişim ve dönüşümün açıklanmaya çalışıldığı pek çok tartışmada köylü ve köylülüğe değinilir. Köylülük, ele alınan coğrafyanın, tarihsel, toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel yapısında göz ardı edilemeyecek kadar içkindir. Öyle ki dünyada, 1917 Rus Devrimi'nin kritik konusunun köylülüğün tasfiyesi olması, Birinci Dünya Savaşı sonrası Balkanların köylü isyanlarıyla sarsılması, iki savaş arası dönemde dünyanın en kalabalık ülkesi Çin'de komünist parti önderliğinde köylü devriminin yaşanması, Latin Amerika'dan Uzakdoğu'ya köylülüğün dünyanın her yerinde önemli sorunlarla beraber tartışılmasını kaçınılmaz kılmıştır (Karaömerlioğlu, 2006: 12). Köylü, tarım üretimi yapan, mekânsal olarak köyde yaşayan daha da önemlisi 'eli toprağa bulaşan'dır (Moore, 2003: 52). Nerede ve nasıl olursa olsun köylünün yaşam biçimi ve kültürü, köylülük (peasantry) (Brass, 2000) olarak kabul edilse de, bu konuda bir uzlaşmadan bahsedilemez. Kimi tartışmalarda (Amin,1997; Araghi, 2009; Reill ve Wilson, 2004; Shanin,1966) köylülük, kapitalizme geçiş sürecinde geri kalmış insanların yaşayış ve düşünceleridir. Bu nedenle de bu geri kalmış insanların, toplumsal anlamda hem pratikte hem de düşünsel düzeyde modernleştirilmesi gerekir. Bir başka tartışma noktasında ise (Chatterjee,2002: 264; Köymen, 2008; Özkiraz, 2003; Yüksel, 2004) köylülük, kapitalist modern yaşamın, yozlaşmış, metalaşmış ve yalnızlaşmış dünyası karşısında, organik dayanışmanın güçlü olduğu, kendi kendine yeten, çalışkan insanlar topluluğunun yaşam biçimi, düşüncesi olarak idealize edilmiştir. Köylülüğün anlaşılması için kendine özgü unsurlarının incelenmesi ve köylülüğün şematize edilmemesi gerektiğine vurgu yapan çalışmalar (Bernstein, 2009; Kurtkan, 1968; Hobsbawm, 1973; Wolf, 2000) da söz konusudur. Köylülük konusuna farklı yönleriyle değinen tüm bu tartışmaların hemen hepsi, edebi bir tür olan romanların önemine değinmiştir (Erdost, 1988; Kaplan, 1988; Karpat, 2009; Lenin,1996). Bu çalışmalara göre köylülüğün anlaşılması ve açıklamasında önemli kaynaklardan biri romandır. Çağının tanığı ve belgesi olarak, etkileşim halindeki bir toplumun sembolik tasviri olan roman, toplumun yaşayışına, değişimine ışık tutarken aynı zamanda zihinsel dönüşümleri de yansıtır (Akbal, 1968; Swingwood, 2006; Williams, 1990: 160). Bu noktada Rus toplumsal yapısının gerçekliğini

ustalıkla anlatan Dostoyevski, Tolstoy gibi aydınlar ya da Balzac³, Zola gibi Fransız toplumunda köylülerin yaşayışına değinen yazarlar ilk akla gelen isimlerdendir. Köy ve köylülüğü ele alan romanlar, köylülerin gündelik yaşam pratiklerinden, siyasal tavırlarına, kültürel yapılarına kadar pek çok konuda anahtar unsurları barındırır. Romanlarda belirtilen bu anahtarlar köylülüğün somut ve soyut unsurlarının görülmesine olanak sağlayan kapıyı da aralar.

Bu tartışmalar ışığında çalışmanın konusu, romanlar aracılığıyla köylülüğün siyasal ve ekonomik yapıyla dönüşüm izlerini ortaya koymaktır. Siyasal ve ekonomik değişimin köylülüğü nasıl değiştirdiği, bu değişimin nasıl yaşandığı ve daha da önemlisi bu yaşananların romanlara nasıl yansındığını tartışmak bu metnin ana amacıdır. Osmanlı’nın son döneminden Cumhuriyet’in ilk yıllarına, Çok Partili hayata ve seksenlere kadar, köylüler, tarih kitapları içinde sayılarla, istatistiklerle, fiyatlarla aktarılmış olsa da bunların yoksullukları, yaşam tarzları ve bunlara duyulan tepkiler, tahakküm biçimleri, karşılaştıkları aşağılanmalar, gösterilen direniş gibi köylülüğün atmosferi (Türkeş, 2001: 224) çoğunlukla bilimin nesnesi olmamıştır. Bu nedenle köylülük imgesinin anlaşılabilirliği için bir iletişim aracı olarak romanların incelenmesi yukarıda da değinildiği üzere önemlidir. Köylülük imgesinin romanlarda izini ortaya koyan bu çalışma; köylülüğün ekonomik, siyasal ve toplumsal hayatının nasıl bir dönüşüm süreci geçirdiğini anlamayı mümkün kılacakken, aynı zamanda zihniyetin bu konudaki dönüşümünü anlatması açısından önem taşımaktadır. Çalışmada önce köylülük tartışması yapılacak, ardından Türkiye’de köylülüğün durumu ortaya koyulacak nihayetinde de çalışmanın yöntemi ve bulguları sunulacaktır.

Köylülük üzerine düşünmek

Amiran Kurtkan (1968: 8) on sekizinci yüzyılın sonlarında, Fransız Pierre Guillaume Le Play tarafından, aile monografileri yardımıyla toplanan verilerle köylülüğe dair ilk çalışmaların filizlendiğine değinir. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru ise Amerikan Sosyoloji Derneği önderliğinde Chicago Üniversitesi’nde, köylülük üzerine çalışmalar artar. Bunun yanında, Numa Denis Fustel De Coulanges’in (1864) aileci-bireyciliği, Ferdinand Tönnies’in (1887) *Gemeinschaft- Gesellschaft*’ı ve Emile Durkheim’in (1895) organik ve mekanik toplumu gibi tartışmalar da, köylülük konusuna katkı sağlar (Shanin, 1966: 17). Toplumların cemaatten cemiyete doğru ilerleme gösterdiği fikrine göre; insanlar arasındaki ilişkilerin duygusal bir temele dayandığı cemaatte ilişkiler, bir amaca ulaşmak için değil kendiliğinden kurulur ve devam eder. Cemaat için toprağa sahip olmak ve onu işlemek, topluma ait olmanın esas unsurudur ve toplumsal ve coğrafi hareketlilik de pek yoktur. Bir sınıf içinde doğan birey, doğduğu mekandan ayrılmaz. Cemiyette ise ilişkiler rasyonel gerekçeler ve hesaplarla kurulur, insanın eylemleri bir amaca yöneliktir ve objektiftir. Bu toplum ilişkisinde kişiler belli bir sınıfa ait olmayı doğumla değil sonradan kazanırlar. Toplumun cemaatten cemiyete ilerlemesinin yanında toplumdaki mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya doğru ilerlediği düşüncesi de köylülük çalışmalarında öncüdür. Bu düşünceye göre, işbölümünün az olduğu köylü toplumlarda ilişkiler dolaysızdır. Bu nedenle de bireyler, çoğunlukla aynı düşünen ve aynı şeyleri yapan kişiler haline gelirler. İnsanlar arasındaki bağlılık o kadar dolaysızdır ki tam bir mekanik dayanışma söz konusudur. Endüstrileşme ve nüfus artışına paralel olarak, toplumlarda işbölümü ve işlevsel uzmanlaşma da artar. Böylelikle insanların giderek birbirlerinin eylemlerinin sonuçlarına bağımlı hale geldiği organik dayanışma ortaya çıkar. Bu tip

³ *Köylüler, Kır Hekimi Köy Papazı* eserlerinde Honore Balzac, Fransız Devrimi ve Krallığı’nın arkada bıraktığı yıkıntı alanından bahseder. Fransız köy hayatının nasıl berbat bir durumda olduğunu, fakirliğe ve çaresiz karmaşaya nasıl batmış olduğunu anlatır. Gururlu ve kör olan yapıcı monarşi, ilkesiz bir mediyokrasiye imkân tanımıştır. Fakat hüküm süren taraf çıplak kazanç; yani paradır (Kuhn, 2002: 81).

yapılarda; benzer değerlere, inançlara, kanaatlere ve geleneklere sahip olmanın yerini, kişiler ve gruplar arasındaki karşılıklı bağlılık ve/veya işbirliği almaya başlar (Özkiraz, 2003: 45-47; Yüksel, 2004: 7).

Yirminci yüzyılın başlarında 'köylülük ve köylü sorunu' ile ilgili sistematik çalışmaların kökeni, Merkez ve Doğu Avrupa olur. 1917 Rus Devrimi ve sosyalizmi, Birinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan milliyetçi ideolojiler, ardından gelen askeri diktatörlükler gibi yaşananlar nedeniyle, köylülük meselesine ilgi duyulmasının hiç de şaşırtıcı olmadığına değinen Theodor Shanin'e göre (1971: 289) bu bölgede, aydınlar; 'fakir, geri, toplumun sayıca çoğunu oluşturan köylülerle' karşı karşıya kalmıştır. Yine O'na (1971) göre köylülük çalışmaları, Marksist sınıf teorisi, ekonomi tipolojisi, etno-kültürel gelenek olarak ilerler. Tüm gelenekler, kendi bakış açıları doğrultusunda köylü yaşamının görünüşünü, modern dünyada köylülüğün dönüşümünü kendi sosyal değişim analizleriyle ilişkilendirerek açıklamaya çalışır. Marksist geleneğin sınıf analizi, iki sınıflı toplum modelinde köylüleri güç ilişkileriyle sunar. Köylülük, sosyal güç yapılarının ardında kalan özelliğiyle, ilkel sosyal yapının artığı olarak görünür. Marksistler, köylüyü, direnme biçimlerine ve yönetici sınıfın tüketimini sağlayan tarımsal artığa el koyma ve güçlü azınlığın yönetimi olarak açıklarlar. Dahası üretim araçları üzerindeki mülkiyet⁴ ölçütüne bakılmadan toplumsal yapı içinde köylülüğün anlaşılmasının da mümkün olmayacağına değinirler (Hobsbawm, 1973). Shanin (1971: 292-293) köylülük üzerine açıklamalarda bulunan ikinci geleneğin ekonomi tipolojisi olduğuna değinir. Köylülük, aile tarımı merkezli bir ekonomidir. Bu; tipik köylü yapısından oluşan ekonominin belirlediği tüketime dayanan küçük aile girişimciliğidir⁵. Etno-kültürelci gelenek ise durağan köylü toplumunun kültürel geri kalmışlığını koruyan, eski geleneklerin bir örneği olduğunu düşünen, geleneksel Batı antropolojisinden kaynaklanır. Bu düşünceye göre, iktidar, toplumsal yapının az değiştiği, insanların kaderlerinin sadece kutsal güce bağlı görüldüğü, eski tarz hiyerarşik üstünlük ve katmanlaşmış çok biçimli -görece özerk- tahakkümün yürürlükte kaldığı köylü toplumlarında, imge ve inançlar sistemi yaratarak ilişkilerini belirler. Köylü, günlük çıkarı dışında kendi yaşamına dair inisiyatif almaz (Hobsbawm, 1996: 307). Etno-kültürelci çalışmalar, köylünün yok olmasının ana mekanizmalarını yönlendiren kent akılsallığı ve Batıyla aşamalı kültürel etkileşim ile modernleşme ve endüstrileşmenin önündeki geleneksel engeller üzerinde durur (Shanin, 1971: 293).

1950'li yıllarda ise köylülük ile ilgili tartışmalar iki kümede toplanır. Birinci kümede, Marksistler arasında sanayileşmiş ülkelerdeki feodalizmden kapitalizme geçiş süreci ya da köylülüğün çözülüş dinamikleri masaya yatırılarak 'köylülüğün tasfiyesi' tezi geliştirilir (Boratav, 2004: 112- 114). Bu tez, hareket noktası olarak, kapitalizmin yayılma dinamiğini ve buna bağlı olarak tüm eski üretim ilişkilerinin tasfiye edici gücünü vurgular. Köylülük, ilkel sermaye birikim süreci içinde mülksüzleşerek⁶, kapitalizmin ilk özgür emek depolarını oluşturur ve kapitalist sanayileşmenin ön-koşulları böylece meydana gelir. Bir başka ifadeyle geçimlerini, feodal toprak sahiplerine rant⁷ veya vergi ödeyerek, aynı zamanda toprak sahiplerinin büyük topraklarında angarya ya da emek rant biçiminde çalışarak devam ettiren köylülerin

4 Köylülüğü geleneksel olarak etkileyen mülkiyet biçimi patrimoniyal, prebendal ve merkantil olarak ayrılır. Bu ayrımla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Eric R. Wolf (2000).

5 Bu yapıda köylü, kendine yeterli toprağa ve diğer üretim araçlarına sahiptir. Kendisinin sahibi olduğu toprağı, kendisine ait üretim araçlarıyla, kendisi işler, ürettiği ürün de kendisindedir. Başlangıçta, ürettiği ürünü, esas olarak, doğrudan kendisi tüketir (Erdost, 1988: 154-156).

6 Çok toprağı olan ve bunları istediği gibi satan, satın alabilen, kiraya veren, köylüler yığınının yoksullaşmasıyla, zenginleşen, zengin köylü vardır. Bunlar, üretken varlıkları biriktirebilen ve büyük ölçekte kendilerini sermaye olarak yeniden üretebilen, genişlemiş yeniden üretime girebilenler, yani yeni kapitalist çiftçilerdir. Kendilerini sermaye olarak yeniden üretmeye çalışırken, çiftlikleriyle işgücü olarak yeniden üretkenler ve basit yeniden üretim cenderesi içinde olanlar yoksul köylülerdir. Bunlar, çoğunlukla toprağı ekebilecek durumda değillerdir, temel yaşamını sürdürebilmek için emeğini satar ve bu nedenle de aynı zamanda yarı-proleter konumdadırlar. Bunun yanında, orta halli bir yaşam süren, ürünün iyi olduğu zaman toprak işletmesini zar zor idare eden ancak yoksulluğu da her an kapısında hisseden, çoğunlukla tasarrufu olmayan, kimi zaman emeğini ücret karşılığı kullandıran, kimi zaman ise toprak sahibinin boyunduruğu altına giren orta köylü vardır (Lenin, 1996: 72-80).

7 Rant, toprağı kullanmak için ödenen fiyattır bu konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Oya Köymen (2008).

yaşamı, kapitalizmle; toprak-sermaye-işçi ilişkisinde sıkışır (Somçağ, 1994: 101). 50'li yılların köylülük ile ilgili ikinci tartışma kümesinde, Dünya Bankası iktisatçılarının modernleşme-kalkınma çerçevesinde öne sürdükleri politikalara karşı, başta Latin Amerika kökenli iktisatçıların başlattığı 'bağımlılık' kuramları tartışmaları yer alır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra az gelişmiş ülkelerin kalkınma sorununun gündeme gelmesiyle, bu ülkelerin tarım ve köylü sorunları da değişik açılardan tartışılmaya başlanır. Ulus devlet anlayışının benimsendiği kalkınma planının amacı içinde tarımın modernleştirilmesi ve tarımın sanayiye bağımlı kılınması fikri önemli yer tutar. Az gelişmiş ülkelerin kalkınması, önce makine ve diğer çağdaş girdilerin kullanımına bağlanır. Bu planların uygulanması için üçüncü dünya ülkelerine Marshall Yardımı gibi yardımlar yapılır. Ardından bu ülkelerin tarımsal ihracatlarını arttırmaları, sanayi ürünlerini gelişmiş ülkelere almaları ve bazı alanlarda basit sanayiler kurabilmeleri beklenir (Bernstein, 2009: 96; Köymen, 2008: 90-100).

70'li yıllara gelindiğinde, dünya ekonomik bunalımla boğuşmaktadır. Bu dönemde köylülük tartışmaları, küçük köylülüğün yüceltilmesi ve yeşil devrim⁸ konuları ekseninde olur. Bu yıllarda, tarımda, ileri teknolojiyi kullanan, ücretli işçi çalıştıran, büyük ölçekli üretim yapan, kapitalist üretim mantığının temelindeki azami kar ilkesine göre çalışan işletmeler söz konusudur. Bunların karşısında, kar hesabı gütmeyen, bir tarım işçisinin ücretinden daha az gelir elde etse de kendi toprağı olduğu için bunu umursamayan, çalışkan, verimli ve krizler karşısında dayanıklı olduğu iddia edilen, aile emeğine dayanan küçük köylü üretimini öne çıkaran kuramlar ortaya atılır. Bunlardan çarpıcı olanı ise tarım popülistleridir. Tarım popülistlerine göre köylülüğün doğal olarak eşitlikçi bir üretim ve bölüşüm yapısı vardır; ama devlet müdahaleleri nedeniyle belirli kesimler zenginleşir bu da köylüler arasında farklılaşmayı zorunlu kılar. Tarım popülistlerine göre, her türlü devlet müdahalesinin kalkmasıyla birlikte oluşacak rekabetçi ortamda, üretim araçlarına sahip köylüler, kazançlarını azamileştirebilecek ve kapitalist sistemin içinde özgürlüğe kavuşabileceklerdir. Yani köylünün özgürlüğü, piyasanın özgürlüğüne bağlıdır. Bununla birlikte köylüler modernleşme adı altında devlet ve uluslararası sermayenin işbirliğiyle dayatılan kalkınmacı tasarımın dışında bırakılmamalıdır (Köymen, 2008: 90-100).

Türkiye'de köylülüğün sorunsallaştırılması

Türkiye'de, köylü ve köylülüğün sorunsallaştırılması dünyadaki kapitalist, siyasal gelişme ve buna bağlı kırdan kopuş süreciyle bağıntılı olarak ilerlemiştir. Bu sorunsallaştırma, köylülüğü tanımlama biçiminden ziyade onun dönüşümüyle ilişkidir. Köylünün toplumsal koşullar karşısında neye dönüştüğü ve bu dönüşümün toplumsal yapı içindeki karşılığının ne olduğunun belirlenmesi üzerinde durulur. Kapitalizme geçiş sürecinde köylü, geri kalmış ve modernleştirilmesi gereken bir unsur olarak görüldüğü kadar, ulusun omurgası olarak, hem kendine yeten hem de askeri kaynağı oluşturacak bir unsur olarak ele alınır. Aynı zamanda köylü, kırsal aile temelinde örgütlenmiş, yerleşik hiyerarşiyi ve politik sürekliliği koruyucu rolü üzerinden de değerlendirilir. Bu değerlendirmelere biraz daha detaylı bakıldığında öncelikle Osmanlı'nın son dönem köylülük politikaları ile karşılaştırılır. Avrupa'yı tanıma fırsatı bulan Osmanlı bürokratları, İmparatorluğun siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısının düzeltilmesi hatta kurtarılması için öncü olurlar. Öncü olan bu aydın grubu, halka gidilerek topluma özgü niteliklerin anlaşılabilmesini savunur (Tekeli ve Şaylan, 1978: 60). Bu dönemde Rus

⁸ Yeşil Devrim, Batı'nın 'Kızıl' diye nitelediği sosyalistlere bir gönderme anlamında kullanılır. Toprak reformuna artık gerek kalmadığı, küçük toprak parçalarından bile mucizevi tohumlarla müthiş verim alınabileceği; geri kalmış ülkelerde açlık ve sefaletin yok olacağı iddialarına dayanan politikadır (Köymen, 2008: 79).

Narodniklerinden⁹ etkilenen aydınlar, köylüleri derebeylerinden ve onların halefleri olan ağalar ve eşraftan koruma gerekliliğini benimser. Feodal sistem değiştirilmeye çalışılır. Ancak toprak ağalarının şiddetli tepkisinin rejim açısından tehlike doğuracağı düşüncesi ile hedef olarak ortaya koyulan politikalar ve uygulamalar hayata geçirilemez. Dahası 1914'te başlayan savaş döneminde giderek artan gıda talebini karşılamak için köylüler daha da sömürülür ve durumları daha da kötüleşir (Karaömerlioğlu, 2006; Timur, 1997; Toprak, 1984). Faroz Ahmad'a (1999) göre, yoksul köylünün koşulları aynı kalırken, toprak ağalarının egemenliğine son verecek statüko değiştirilemez.

Kurtuluş Savaşı ve sonrasında, köylülük somut bir varlıktan ziyade ideolojik düzeyde ele alınır. Bu dönemde, köylü, yüceltilen, kendine özgü nitelikleriyle tanımlanan bir unsur olarak kabul edilir ve halkçılık ilkesiyle bütünleştirilir. Halkçılık ideolojisi, farklı sosyal sınıfların temsilcilerinden oluşan Büyük Millet Meclisi'ndeki, eşraf, bürokrat, din insanları ile savaşa katılan halk yığınlarını, köylüleri Kurtuluş Savaşı etrafında bütünleştirme işlevini yükümlenir (Tekeli ve Şaylan, 1978: 66). Öyle ki Köycüler Cemiyeti¹⁰ gibi oluşumlar bu nedenle kurulur (Üstel, 2010). 1923 sonrasında köycülük anlayışı Fransız Üçüncü Cumhuriyet'inin solidarizmininden (dayanışmacılık) etkilenir. Bu düşünceye göre, toplum, birbirinden güç alan ve birbirini tamamlayan bütünlük anlayışı üzerine temellenir. Bu anlayış aynı zamanda 'köy miti'¹¹ni de (Brass, 2000: 11) yaratır. Buna göre, köylü ve köylülük yüceltilir, şehirleşme ve sanayileşmeye karşı önyargılar ön plandadır, modernleşme (Batılılaşma) ilişkilerine yer verilir ve köylülüğün dönüşümü için eğitim kilit unsur olarak tanımlanır (Karaömerlioğlu, 2006: 66). Dönemin önemli köy ideologlarından Nusret Kemal Köymen'nin (akt. Üstel, 1990: 113-114) aşağıda verilmiş olan sözleri dönemin köycülük anlayışını oldukça iyi ortaya koymaktadır:

Köylerin iktisaden geri kalmışlığının nedeni, kültür eksikliği, piyasa taleplerindeki değişimleri karşılayacak elastiki bir tarımsal yapının kurulaşamamış olması, köylerin dağınlığı, tarımda makineleşmenin eksikliği ile köyün sanayi alanında en büyük kuvvetinin geleneksel yapısının devamı, şehirler açısından büyük kalabalıkların kentlere akını değil kendi köylerinde kalmaları gerekliliğidir.

Tek parti döneminde köycülük, Halkevlerinin köycülük kollarında yürütülmüş ancak anlayışın önemli sembolü Köy Enstitüleri olmuştur. Köy Enstitüleri'nin işlevlerinden biri, Cumhuriyet rejimine, köylüyü kazandırmak ve modernleşme sürecinde bu kitlenin rejim yönünde saf tutmasını sağlamaktır¹² (Katoğlu, 1997: 405). Bu dönem, milli gelirin büyük bir kesimi tarımda yaratıldığı, emeğin büyük kesimi yine tarımda istihdam edildiği ve nüfusun büyük çoğunluğu kırsal kesimde yaşadığı için ekonomik ve siyasi

⁹ Türkiye'de, Jön Türkler örneği ile başlayan aydınların etkilendiği popülizm yani halkçılık esas olarak 19. Yüzyılın sonlarında Rus Çarlığında gelişen Rusçada halk anlamına gelen narod sözcüğünden türemiş 'bir akımdır. Bu konuyla ilgili daha geniş bilgi için bkz. İlhan Tekeli ve Gencay Şaylan (1978), Zafer Toprak (1984).

¹⁰ 1919'da Halide Edip Adivar'ın başkanlığını yaptığı cemiyete göre, hükümet köycü olmalıdır. Cemiyet örnek köyler oluşturarak köylülere topraktan ne şekilde yararlanabilecekleri, tüm köylünün katılarak seçeceği yönetimin nasıl olacağı tüm faaliyetlerin işbölümü ve dönüşümle yapılması gibi amaçları uygulamaya çalışmıştır (Üstel, 2010: 111-121).

¹¹ Köy mitinin birkaç boyutu vardır. Bunlardan ilki, ulusu oluşturan bir omurga olarak köylü anlayışıdır. Köylü hem kendine yeten üretimi sağlayacak hem de ulusu savunan kolluk gücünü oluşturabilecektir. Diğer bir boyutta, köylülük, küçük aile ekonomisi olarak da tanımlanır. Aile temelinde örgütlenen bir ekonomi yapısı söz konusudur. Dahası bu yapı içinde yerleşik hiyerarşi korunur ve politik süreklilik gözetilir. Bir başka boyutta ise, sanayileşmenin olumsuzluklarından etkilenmeyen geleneksel ve doğal köylülüğün de bahsedilir. Bu geleneksel yapı değerler ve inançlardan beslendiği için de sistemin kötülüklerine karşı kendi korur (Brass, 2000: 11).

¹² Köy enstitülerinin kurulmasında en temel amaç; şiddetli bir yoksulluk pençesi içinde çaresiz kalmış köy çocuklarını ekonomik gelişme için tarımsal teknik konularla ilgili eğitmektir. Enstitüleri bitiren öğrenciler köylere öğretmen olarak atanarak, köylüleri köyden yetişmiş öğretmen eğitmiş olacaktır. Böylece köy çocukları bu kurumlarda egemen ideoloji doğrultusunda eğitilecek sonra köye dönüp oradaki kitleyi aynı anlayış çerçevesinde eğiteceklerdir. Gerek iletişim imkânlarından kopuk gerek modernleşme araçlarına kapalı ve uzak kalmış köylüler yeni ideolojinin etkisiyle merkeze bağlanacaklardır (Kahraman, 2010: 169). Enstitülerin politikalarının uygulamasında köylülere çok şey yüklenmiştir. Okullar ve diğer yapılar, yöre halkınca karşılanmış ve bu bir angarya olarak görülmüştür. Dolayısıyla atılımın hedefi olan köylüler, atılımın yükünü çekmeleri nedeniyle köy enstitülerine temelde karşı düşmüşler ve desteklememişlerdir (Koçak, 1997: 129). Köylülerin, enstitüleri desteklememesinin anlaşılmasında ayrıca *Toprağın Çocukları* (Yön. Ali Adnan Özgür, 2012) filmi ile Mahmut Makal'm (2004) *Bizim Köy* kitabına bakılabilir.

politikaların esas ilgisinin büyük kısmı yine köylü olur (Tekeli ve İlkin, 1988) ve köylülük bir değer olarak yüceltilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası, ABD ve Sovyetler'in öncülüğünde oluşan 'Soğuk Savaş' zamanında politikalar değişir. Kendine yeten devletçi ekonomi politikaları yerine Pazar ve ticaret odaklı ekonomi politikaları uygulanır. Türkiye ise bu politikaları, önceki dönemin sanayi temelli kalkınma modelinden, tarım temelli kalkınma modeline geçerek deneyimler. 1950 genel seçimleri ile birlikte iktidara gelen Demokrat Parti, bu modeli sürdürmek ve güçlendirmek için Truman Doktrini çerçevesinde 236 milyon dolar Marshall yardımı alır. Böylece, tarımda makineleşme (traktör) artar, çiftçiye ucuz kredi verilir, tarım ürünleri fiyatlarının suni olarak yüksek tutulmasını sağlar (Toprak, 1988: 19). Tarım alanında yapılan bu açılımlar, tarımsal üretimi arttırır ancak eşitsizlikleri de beraberinde getirir. Bu nedenle köylüler arasında sınıfsal ayrımlar keskinleşir. Köylülerin bir kısmı aşırı zenginleşirken¹³ bir kısmının durumu da daha da kötüleşir (Keyder, 1983: 242; Önal, 2010: 105). Dönemin hükümeti ekonomi alanında olduğu kadar siyasal alanda da köylülük üzerine durur ve siyaseti köyün içine getirir. Hasan Bülent Kahraman (2010: 254), siyasetin, köye taşınmasını, köylünün pasif siyasal kimliğe kavuşması olarak tanımlar. Buna göre köylülerin siyasal katılımı sadece demokratik bir şekil şartının uygulanmasıdır. Daha önceki dönemlerde devlet katlarına herhangi bir biçimde erişmesi neredeyse imkânsız olan halk tabakalarının yöresel milletvekilleri aracılığıyla bürokratik makamlara erişebilmesi ve taleplerini iletebilmesi de bu katılımın bir başka boyutudur. Demokrat Parti, köylünün 'medeniyet' imkânlarından yararlanması için karayollarına yatırım yapar ancak köylünün imkânlardan yararlanıp köyünde kalmasını da bekler (Kahraman, 2010: 256). Köyde kalanlar başta olmak üzere büyük yığınların içinde bulunduğu yaşam koşullarına karşı tepkilerini ise din ve antikomünizm üzerinden ifade etmesini tercih eder. Özetle, Demokrat Parti'nin köylülük politikası, halk egemenliği, liberal kapitalizm ve dinsel hoşgörülerden oluşan popülist halkçılık (Tekeli ve Şaylan, 1978: 90) olur.

Köylü arasında yaşanan sınıfsal ayrım beraberinde göçleri de getirir. Göç hem köyü, hem de kenti değiştirmeye başlar. Göçün yaşanmasında önemli bir kanal ise ulaşım ağlarıdır. Sanayi ile özdeşleştirilen demirağların yerini, tarımsal üretimle ilişkilendirilen karayollarına bırakması, köyün kent ile sosyal ilişki kurmasına yardım eder. Ellilerde başlayan ve altmışlarda zirveye ulaşan kente göç, aynı zamanda gecekonduların da artmasına neden olur. Kente göç edenlerin küçük bir kısmı sanayide sürekli iş bulur, çoğu açıkta kalır ve geçici işçi ya da sokak satıcısı olur. Kentler büyük sayıdaki yeni sakini düzenli şekilde kabul edecek kadar donanımlı olmadığı için göç edenlerin çoğu yaşadıkları yoksulluk ve sıkıntıya rağmen genellikle kentte kalma fikrinde ısrarcı olur ve kendi başının çaresine bakar. Kent dışındaki kullanılmayan arazilerde bir günde kendi evlerini (gecekondular) inşa ederler (Keyder, 1983; Zürcher, 1996: 393). Gecekondular sadece kente göç edenlerin yaşam alanı değil aynı zamanda kentte ortaya çıkan yeni bir kültürdür. Buralarda yaşayanların köydeki toplumsal dokusu her şeye rağmen oldukça güçlü kalır. Bunun nedenlerden biri semt halkının genellikle ülkenin tek bir bölgesinden gelen insanlardan oluşmasıdır. Bir başka neden ise, evlenme ya da toprak alımı için gidişler nedeniyle canlı kalmasıdır (Zürcher, 1996: 393). Gecekondular ile birlikte köylülük artık görünür hale gelir. Daha önceki dönemlerde ya tahayyül olarak ya da politik bir araç olarak kurgulanan köylülük toplumsal yapının dönüşümünde önemli bir unsur olarak ele alınır. Altmışlardan sonra köylülük, toprak reformunu öneren sol hareket için bir siyaset unsuru olur. Ancak popülist İslam'ın etkisiyle, feodal ilişkilere bağlı olan köylülük, sağ siyaseti desteklemeyi sürdürür (Kahraman, 2010: 257). Bunun yanında köyde kalanlar içinse dünyada uygulanan popülist tarım politikaları benimsenir. Toprak reformu yerine tarım reformuna yönelik -arazi ıslahı, sulama, gübreleme, makineleşme, ıslah edilmiş tohum, pazarı

¹³ Feodal ağadan farklı olan büyük toprak sahipleri önemli bir ölçüde burjuvalaşır. Dış pazarlar için üretim yaparlar, tarımda makine kullanırlar, 'Cadillac' sahibidirler ve büyük burjuvazinin temsilcisidirler" (Önal, 2010: 110).

örgütlenme gibi- uygulamalar başlar. Esas mesele yeterince kapitalistleşmemiş bölgelerin/köylülerin pazara entegre edilmesidir. Bu popülist politikada yoksul köylünün durumunda değişen bir şey olmaz. Hazine elinde kalan topraklar ya eski sahipleri olan toprak ağalarına ya da tefeci tüccarlara kiraya verilir. Toprağı devletten ucuza kiralayan tüccarlar, kendileri üretim yapmaz ve daha yüksek kiralar ile toprağı yeniden kiralama yoluna giderler (Önal, 2010: 111-115). 70'li yıllar, refah devletini krize sokan ekonomik sancuların yaşandığı ve buna bağlı siyasal kırılmaların belirginleştiği bir dönemdir. Şiddet, kriz, darbe, politik kutuplaşma, yokluk bu dönemin imgeleri olduğu kadar, umut, direniş, sokak kelimeleri de dönemin önemli sembollerinden sayılır. Ülkenin karşı karşıya kaldığı sıkıntılar, köyde kalan köylü için iki kat daha ağır yaşanır. Yatırımın kentlere kaydırılması nedeniyle göz ardı edilen köylerde, köylü de hem toprağından olur hem de kendi toprağında işçiye dönüşür. Kentteki köylü için ise ilk zamanların zorluğu kalmaz. Artık kentin içinde ne köylü, ne kentli olan bu insanlar için melez bir hayatın sıkıntılarıyla mücadele dönemi başlar. Bunun yanında Toprakla bağı kalmayan kentteki köylünün zihinsel olarak topraktan ayrılması için henüz erken bir dönemdir.

Türkiye ve romanlarda köylülük

Roman, tarihi boyunca, bir biyografi ve toplumun yaşadığı tüm olayların kaydedildiği bir günlüktür ve az ya da çok, bu günlük, toplumu yansıtmaktadır (Goldmann, 2005: 24). Dahası, roman, genellikle ufak ayrıntılara göndermeler yapan dolaysız temel insan yaşantısıyken (Williams, 1990: 40) aynı zamanda insanın yeryüzündeki yürüyüşünün önemli tanıklarından biridir. Çağın politik, ideolojik bölümü olan roman, toplumun kendi tarihini belirli bir perspektiften değerlendirme aracıdır. Çünkü insanın, değeri, dili, duygusu ve yaşantısıyla ilgili olan her şey gibi roman da kaçınılmaz olarak bireylerin ve toplumların doğasına ilişkin daha geniş, köklü inançlarla, güç ve sorunlarla, tarihe ilişkin yorumlarla, bugünün açıklaması ve geleceğe dönük umutlarla ilgilidir (Eagleton, 1990: 216). Roman, hayatın zenginliğini, toplumun gelişim hatlarının karmaşıklığını ve çetrefilliğini, ayrıntılarının sınırsızlığını dolaysız şekilde anlatır. Bu nedenle de toplumun benzer yönleri kadar farklılığını, gelişim gösterdiği ahlak tarzlarını, kurumlarını, geleneklerini, davranışlarını da kapsar (Lukacs, 2010). Aynı zamanda, roman, toplumda, sınıf çatışmaları, aile ilişkileri, boşanma eğilimleri, nüfus yapılanmalarının izlerinin sürüldüğü (Stendhal, 1964: 674) ve toplum kusurlarının, erdemlerinin, tutkularının listesinin sunulduğu bir kaynaktır (Balzac, 1964: 679-680).

Türkiye’de de yaşanan ekonomik, siyasal, kültürel, ideolojik koşullardan derinden etkilenen ve özellikle –köylülük gibi- sosyal konuları eserlerinde ele alan pek çok yazar söz konusudur (Oktay, 2008: 22). Nitekim ülke yazarları yalnızca edebiyatçı olarak konumlanmaz aynı zamanda yaşadıkları dönemin politik, toplumsal hareketliliğin önemli unsurlarındandır. Ancak ülke edebiyatında roman, Batı’da olduğu gibi feodaliten kapitalizme geçiş dönemindeki gibi bir gelişme göstermez¹⁴. Osmanlı İmparatorluğu’ndaki modernleşme projesine bağlı olarak Batı romanının ithaliyle doğar (Timur, 2002: 18). Bu dönemde romanlar, Halide Edip Adıvar’ın (1964: 638) belirttiği gibi; “imgem bakımından Doğu’dan çok şey alan, teknik bakımdan Batı’yı temsile çalışan”, bir nevi Osmanlı kültürel geleneğinin sentezinden doğar. Bu dönem romancılar, Batılılaşmadan ne anladıklarını dile getirmeye ya da Doğu ile Batı değerleri arasında bir birleşim kurmaya çalışırlar. Batı’dan yeni bir takım anlayışların, kavramların ve değerlerin topluma mal edilmesini amaçlayarak eserlerinde, alafranga aşk, züppe yaşam biçimleri, batı özentsi tipler, evlenme biçimleri, ticaret ilişkileri gibi toplumsal sorunları ele alırlar (Moran,

¹⁴ Modern edebiyatın ortaya çıkışını Tanpınar şöyle açıklar: “Modern Türk Edebiyatı bir medeniyet kriziyle başlar. 1826’da, yençerilerin ortadan kaldırılmasıyla başlayan ve 1839’da Tanzimat Fermanı’yla devlet müesseselerinin ve cemiyet bünyesinin yavaş yavaş Avrupahlaşmasına varan sırasıyla 1876’da Birinci Meşrutiyet, 1908’de İkinci Meşrutiyet devrelerini idrak eden bu medeniyet krizi, 1923’te Cumhuriyet’in ilanı, Ankara’nın başkent oluşu, Atatürk inkılapları gibi kesin manzaralı safhalarla Türk cemiyetinin bugünkü durumuna kadar gelir” (akt. Arık, 2002: 300).

1998: 16). Modernleşmenin getirdiği çok yönlü altüst oluşun, geçiş zorluklarının toplumsal ve bireysel karmaşası, ikilikleri, yarılmaları (Bora, 2004: 254) İstanbul dışına kaçış olarak ortaya çıkar. Kır hasreti veya köy özentisi biçiminde de olsa romanlarda köy yaşamından söz eden *Karabibik* (1890), *Gerçek Hikaye* (1876), *Küçük Paşa* (1910) gibi az sayıda örnek verilir (Kaplan, 1988: 4).

II. Meşrutiyet döneminde, çöküşün eşiğinde bulunan ülkeyi kurtarmak için ortaya atılan fikirlerin etkisiyle dönemin aydınları halka yönelir (Lekesiz, 2002: 468-469). Halka doğru olarak isimlendirilen bu hareketin edebiyattaki yansıması ise Milli Edebiyat olur. Rusya'daki Narodnik hareketinden etkilenen Milli Edebiyatçılar siyasal ve toplumsal sorunlarla ilgilenir. Eserler, düzendeki haksızlığı ortaya koymak, boş inançlardan kurtarmak ve halka 'ileri' fikirler aşlamak amacıyla yazılır (Moran, 1997: 13). Mütareke döneminde ise, Milli Mücadeleye destek düşüncesi esas olmak kaydıyla, aydınların köydeki durumları resmedilir. Bu eserlerde, köylülük doğrudan ele alınmaz, köylü ve aydın karşılaşması vurgulanır. Cumhuriyet'in ilanından sonra, yeni bir toplum yaratma arzusu doğar. Bu arzu çerçevesinde, ülkede, içindeki insanlar ve olaylarla sınırlanan ulusal nitelikte bir edebiyat oluşturulur. Bu yıllardaki romanlarda, Cumhuriyet ideolojisi ele alınırken yapılan inkılaplar ve bunların haklılığı savunulur. 'Geçmişle bağlarını koparmış', ilhamını Batı'dan almış, milliyetçi, gerçekçi ve rasyonel düşünceli, bilime, tekniğe ve sanata yaslanan bir toplum yaratmak isteyen Cumhuriyet'in kurucu entelektüel kadrosu içinde yer alan yazarlar, köyle arasındaki kopukluğu da fark eder. Bu açıdan, halktan alıp halka gidecek, her türlü eylem ve düşüncüyü halkıyla iç içe yaşayacak olan aydın, (Cantek, 2001: 189) Anadolu'yu bir toprak parçası olmaktan ziyade bir ideal olarak ele alır.

II. Dünya Savaşı döneminde ülke işgal tehdidi altındayken İsmet İnönü iktidarının, demokratik blokla imzalanan anlaşmaları bir tarafa atarak Almanlarla anlaşmalar imzalaması aynı dönemde Turancılığın yeniden canlanması, Kemalist rejimi radikal bir kültür ve değişim devrimi olarak görmek isteyen (Timur, 2002: 323) yazarları düş kırıklığına sürükler. Dahası, devletin iktisadi kurumlarının, bürokrasiyi ve devletçi iş sahiplerini koruması hatta desteklemesi, halkın işsizlik ve yoksulluk içinde olması, köylünün göstermelik modernleşmeyi desteklemek için ağır vergiler ödemesi (Karpat, 2009: 23) gibi toplumda çelişkilerin yaşanması, dönemin yazarlarını düzenle uzlaşmaz bir hale getirir. Bu yazarların en çarpıcı özelliği rejimin otoriter niteliğine rağmen toplumsal eleştiri yapmasıdır. Kentlerde kapitalist sınıfla işçi sınıfı henüz oluşmadığı için haksız düzenin en açık olarak görüldüğü yer kırsal kesim olur ve bu kesimin gerçeklerini temsil eden eserler verilir (Moran, 1997: 12). Bu yazarlar eserlerini gerçekçi akımın etkisiyle ortaya koyarlar. Çok eskiden beri varlığını sürdüren tarımsal ekonomilerinin dağıldığını gören ve modern endüstriyle ilk temasın yarattığı şokla yüz yüze gelmeye başlayan Anadolu köylüsü, bu yazarların başlıca konularından olur. Köyde yetişen ve köyün toplumsal gerçekleriyle yüzleşen köylü yazarlar, köyü ve köylülüğü ciddi anlamda ele alan roman üretirler (Belge, 1998: 237-238). 1948-49'da *Varlık* (1933-) dergisinde Köy Enstitüsü mezunlarından Mahmut Makal'ın, köydeki yaşam koşullarını, geri kalmışlığı, yoksulluğu anlattığı yazıları 1950'de *Bizim Köy* ismiyle bir kitapta toplanır. Bundan sonra, köy hayatına duyulan ilgi gün geçtikçe artar sonraki yıllarda da köy, edebiyata hâkim bir konuma sahip olur (Karpat, 2009: 90). Enstitüel yazarlar (Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Mahmut Makal vb.) çok iyi bildikleri köyü ve köy gerçeğini dile getiren eserler verirler. Bu eserlerde, 'geri bırakılmış' yoksul köylünün durumu, köydeki yaşam koşulları, sömürü düzeni, cahil köylünün aydınlatılması ve 'uyandırılması' gibi konulara değinilir (Karpat, 2009: 103). Köy Enstitüel yazarların yanı sıra köylülüğü –toprak sahipliği, yoksulluk, iktisadi gelişmenin bir çıktısı olarak tarımda makineleşme, kalkınma, ağalık gibi meselerle- (Çavdar, 2009: 67) konu edinen yazarlar da döneme damga vururlar. Ellilerde başlayan ve sonraki yıllarda zirveye çıkan köyden kente göç, yazarların da göz ardı edemediği bir gerçek olur. Altmış ve yetmişli yıllarda, köyden kente göç eden insanların kentte

varoluşları, gecekondu kültürü, kente tutunmaya çalışan köylünün işçileşmesi, kentlerin köylüleşmesi gibi konulara değinilir.

Yöntem ve bulgular

Romanlar aracılığıyla köylülüğün siyasal ve ekonomik yapıyla dönüşüm izlerinin ortaya koyulması bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Siyasal ve ekonomik değişimin köylülüğü nasıl değiştirdiği, bu değişimin nasıl yaşandığı ve daha da önemlisi bu yaşananların romanlara nasıl yansındığını tartışmak bu metnin ana amacıdır. Toplumsal ve ekonomik değişimler karşısında köylülük değişir, köylülüğün değişimi romanlara da yansır ve romanlar da bu değişimleri yansıtır, ifadeleri çalışmanın temel iddialarını oluşturmaktadır. Bu varsayımlardan yola çıkılarak toplumda ve romanlarda değişen köylülüğün temel özelliklerini açıklayan bu nedenle de betimleyici olan çalışmada, Türkiye'nin toplumsal tarihinde köylülük ve bunu oluşturan imgeler, farklı dönem ve ideolojik eğilimlerde olan yazarların romanları üzerinden ele alınmıştır. Gelişimi boyunca edebiyatın bütününde toplumların imajı, yazarların ve o toplumun değişimine bağlı farklılıklar gösterir, bu durumda herhangi bir imgenin incelenmesi de o toplumun kendini anlaması anlamına gelir. Çünkü romanda toplumsal davranış, imgelerle ortaya koyulur ve bu imgeler temsil edilen nesnel yapıların modelidir. Bu nedenle de romanların toplumsal açıdan neyi, nasıl temsil ettiklerini belirlemek için hem yapıtların içinin hem de dışındaki toplumsal bilinmesi gerekir (Adorno, 2008: 116-118,153). Toplumsal belleğin bir dışa vurum şekli olan imge, toplumsal ve kültürel olayların romana yansımış halidir (Ulağlı, 2006: 64-65). Köylülük imgesinin romanlarda izini ortaya koyan bu çalışma; köylülüğün ekonomik, siyasal ve toplumsal hayatının nasıl bir dönüşüm süreci geçirdiğini anlamayı mümkün kılacakken, aynı zamanda zihniyetin bu konudaki dönüşümünü anlatması açısından önem taşımaktadır. Romanlarda temsil edilen köylü ve köylülük imgeleri, siyasal ve toplumsal değişimler göz önünde bulundurularak, karakterlerin birebir kendi ifadelerinin de incelenmesiyle ortaya koyulmuştur.

Farklı zaman dilimlerinde köylülüğü ele alan romanlar çalışma evrenini oluşturmaktadır. Köylülük olgusunun olabildiğince fazla niteliğini elde etmeye yönelik olarak, Tanzimat'tan günümüze kadar köylülük imgesini ele alan romanlar seçilerek, çeşitliliği çoğaltacak bilinçli örnekleme tercih edilmiştir. Toplum ve değişimlerini anlayabilmek için uzun dönemler ele alınıp incelenmelidir. Tarihsel değişim, toplumsal yapılarının değişimi yani sosyal yapıları meydana getiren içeriksel öğeler arasındaki ilişkilerin değişimidir. Bu nedenle toplum ve yapılarının değiştiğinin farkına ancak yeterli uzunlukta zaman dilimleri alınırca varılabilir (Mills, 2007: 244). Bu açıdan köylülüğün romanlarda incelendiği dönem değiştikçe, değişik imge, açıklama ve tanım yapılmaktadır, bu, köylülüğün uzun dönemde nasıl bir değişim geçirdiğinin anlaşılmasını da sağlamaktadır. Köylülüğün, uzun bir dönemde ele alınması, değişen köylülük imgesiyle karşılaştırmalar yapılmasını da mümkün kılmaktadır. Karşılaştırma yaparak, romanlarda köylülük imgesinin temel nitelikleri, değişim koşulları açıklanabilmektedir. Bu açıklamalardan yola çıkarak, çalışmada, Tanzimat'tan, yetmişlerin sonuna kadar olan süreci kapsayan bir dönemde, köylülüğün hangi koşullarda nasıl değişim geçirdiği romanlarla incelenmiştir. Çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları doğrultusunda, analiz birimleri iki unsur gözetilerek belirlenmiştir. Buna göre de, öncelikle, araştırmanın konusu ve amacına uygun olarak Türkiye'de köylülüğün değişim dönemlerine bakılmıştır. İkinci olarak ise, bu dönemlerle birlikte romanların köylülüğe yaklaşımların temel unsurları belirlenerek, romanlar tespit edilmiştir. Çalışma, 'ekonomik güçlükler açısından köy', 'siyasal yaşam ve köylü', 'sosyal hayat açısından köylülük' olmak üzere üç ana kategoride incelenmiştir. Bu ana kategorilerde kendi içinde alt kategorilere ayrılmıştır. 'Ekonomik güçlükler açısından köy' başlığı altında incelenen köylü ve köylülük, öncelikle ekonomik ilişkilerle temsil edilmeleri noktasında kategorize edilmiştir. Ekonomik ilişkiler açısından yapılan bu kategorileştirme her şeyden önce

köylülüğün en temel anlamda iktisadi açıdan tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. ‘Siyasal yaşamda köylü’ başlığında, siyasal eylem, politika ve köylü ilişkisine değinilmiştir. Köylünün gündelik yaşamında hangi noktalarda ve nasıl gündelik siyasetin anlatıldığına bakılmıştır. Bunun yanında köylü ve iktidar ilişkisinin nasıl sunulduğu da incelenen unsurlardan birisidir. ‘Sosyal hayat açısından köylülük’ kategorisinde, siyasi ve ekonomik alanın dışında sosyal yaşamın romanlarda hangi açılardan ele alındığı ve bunların nelerle sunulduğuna değinilmiştir. Bu açıklamalar ışığında çalışmaya konu edilen romanlar şunlardır: Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşünü durdurmak için Batı kurumlarının taklit edilerek toplumda uygulanması için çeşitli reformlar yapıldığı dönemde, köylüye değinen romancılardan Nabizade Nazım’ın *Karabibik* (1890) ve Ebubekir Hazım Tepeyran’ın *Küçük Paşa* (1910) romanları seçilen örneklerdir. Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü ve Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrasında ilan edilen Cumhuriyet ile birlikte Cumhuriyet ideolojisi, yapılan inkılaplar ve bunların haklılığının savunulduğu bu dönemde Reşat Nuri Güntekin’in *Yeşil Gece* (1928) ve Halide Edip Adıvar’ın *Vurun Kahpeye* (1926) romanları incelenmiştir. Otuzlardan elli yıllara kadar olan süreçte Anadolu’yu bir toprak parçasından ziyade bir ideal olarak ele alan Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Yaban* (1932) romanı ile köydeki toplumsal ilişkileri, köylülerin içinde buldukları güç koşulları yansıtan Mahmut Makal’ın *Bizim Köy* (1950) ve Sabahattin Ali’nin *Kuyucaklı Yusuf* (1937) romanları bu dönemin incelenen örnekleridir. Demokrat Parti’nin iktidarıyla birlikte Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere Batılı devletlerle ve uluslararası örgütlerle kurulan yeni ve etkili ilişkiler ile hızlı sanayileşme, köylülüğün çözülmesi, şehre göçün artması gibi toplumsal alt üst oluşların yaşandığı dönem köyün toplumsal gerçekliğine değinen bir zaman aralığıdır. Bu dönemde, iktidar mücadelesi için ortaya çıkan parti çekişmeleri, değişen ağalık ve bu ağaların eziyetleri, köylü, ağa ve kolluk güçleri ilişkileri, toprak sıkıntısı, köylü-aydın ilişkisi üzerinde durulur. Bu konuları ele alan romanlar içinden çalışmaya dâhil edilenler şunlardır: Talip Apaydın *Sarı Traktör* (1958), Kemal Tahir *Yediçınar Yaylası* (1958), *Büyük Mal* (1970) ve *Köyün Kamburu* (1959), Samim Kocagöz *Yılan Hikayesi* (1954), *Bir Karış Toprak* (1964), *Bir Çift Öküz* (1970), Yaşar Kemal *Akçasazın Ağaları I ve II* (1973- 1975), Orhan Kemal *Bereketli Topraklar Üzerinde* (1954), Fakir Baykurt *Yılanların Öcü* (1958) ve *Kaplumbağalar* (1967). Köyden kente göç ederek, kendi yaşam alanlarını -gecekonduklarını- yaratan melez kentli-köylü bireylerin yaşadığı sıkıntıların anlatıldığı, Tarık Buğra’nın *Dönemeçte* (1980), Sevgi Soysal’ın *Yürümek* (1970), Rıfat Ilgaz’ın *Yıldız Karayel* (1981), Latife Tekin’in *Sevgili Arsız Ölüm* (1983) eserleri de bu dönem için seçilmiştir.

Ekonomik Güçlükler Açısından Köy

Erken Cumhuriyet dönemi romanlarda sadece kendi toprağını, aile emeğiyle işleyen, kendi geçimine yetecek kadar iş aletlerine sahip olan köylüler vardır. Bu köylüler kendine yetecek kadar üretim yaparak piyasayla bağımsız bir ilişki kurarlar. Bu ilişki ve üretim, Theodor Shanin’in (1966) belirttiği üretim, kriz durumlarında köylünün daha az tüketim yaparak ve piyasa ilişkisini azaltarak az çabayla varlığını devam ettirmesidir. Bu açıdan, ilk dönem romanlarda sömürü ilişkisi yaratmayan bir ticareti görmek mümkündür. Piyasa için üretimin en ilkel şartlarında üretici ve tüketicinin aracı olarak ve doğrudan doğruya karşı karşıya gelmesi söz konusudur. *Sarı Traktör*’de, köylüler, buğdaylarını ve şeker pancarlarını aracı olmadan doğrudan devlete satarlar. Bu satıştan elde ettikleri ile de zanaatkârlardan tarımsal olmayan tüketim mallarını alır. *Küçük Paşa* romanında benzer şeyi görmek mümkündür. Köyde elde ettikleri ürünlerini köye arada bir gelen zanaatkârlara veren köylü bunlardan bayram için kıyafet vb. şeylerini alır. *Bizim Köy* romanında; “...Nevşehir gibi yerden iki sepet üzüm satmak için ta bizim buralara kadar gelirler. *Bizim Köy*’ den de bir çuval çavdarla gidip, Nevşehir’de üzüme değişenler çıkar...” (2004: 31) veya *Yaban*’nın (2003: 31) “...Mehmet Ali’nin anası, evde yaptığı bütün iyi şeyleri, yemez, içmez, hiç kimseye tattırmaz, alır kasabaya götürür...” (2003: 31) ifadelerinde olduğu gibi köylü

malını aracısız olarak kasaba/şehir pazarlarına götürerek satar ya da takas eder. Küçük üreticilik en katıksız biçimde temsil edilir.

1950’li yıllardan sonra, çalışmada daha önce de belirtildiği üzere Türkiye’de pek çok alanda olduğu gibi tarımda da görece bir büyüme olmuş özellikle makineli tarım yaygınlaşmıştır. Kapitalizmin kendini giderek hissettirdiği ülkede, romanlar da bu konu üzerinde durmuş ve bu konuyu köy üzerinden anlatmışlardır. Bu açıdan erken Cumhuriyet dönemi romanlarında görülen küçük üretici ekonomisi yerini kapitalist ekonomiye bırakmıştır. Bu dönem romanlarda artık köylünün kendine yetmeyen bir toprağı bile kalmamıştır ya da bu yolda hızla gitmektedir. Kemal Tahir’in *Köyün Kamburu* romanında tüm toprakların, malların mülklerin Abuzer Ağa’ya ait olması gibi Samim Kocagöz’ün *Bir Çift Öküz* romanında her şeyin İbrahim Ağa’ya geçmesi anlatılır. Kocagöz (1970: 14), köylülerin ellerinde giderek bir şeyin kalmamasını şu şekilde anlatır:

Üç, dört yıl önce, İmram Ağanın ortaklarıydı (köylüler) çoğu. Bir motor dalaveresi çıktı. Yüz ortağın ettiğini iki motor etmeye, sürmeye, ekmeye başladı. İbrahim motorları alınca, hepsini s...etti. (Köylüler) Birinci yıl kazandıklarını yediler. İkinci yıl, öküzlerini kasaplara satıp yediler. Üçüncü yıl, bir bölüğü şehrere iş aramaya gitti. Kalanlar da ırgatlık ediyor. Yarı aç, yarı tok.

Küçük üretici köylülerle birlikte; toprağa, bunu işlemeye yetecek ve yaşamalarını idare ettirecek kadar hayvana sahip orta sınıf köylüler de romanlarda görülür. Bunlar, Henry Bernstein’in (2009) basit yeniden üretim sıkışması olarak adlandırdığı yoksulluk sınırına hızla kayabilirler. Basit üretim sıkışması, genellikle kuraklık, aşırı yağış, satın almaları gereken mallarla satabilecekleri mallar arasındaki değişim fiyatlarının aleyhe dönmesi gibi şoklar karşısında köylünün yoksulluk saflarına doğru itilmesidir. Aile reisinin hastalığı ya da ölümü gibi savunmasızlıklar, istikrarsızlıklar orta ölçekli köylünün batmasına ya da kıt kanaat geçinebilmesine neden olur. *Sarı Traktör*’de basit yeniden üretim sıkışmasını görmek mümkündür. Roman karakteri Arif’in babası, köyde az sayıda durumu iyi olan ailelerdendir. Bir gün babanın hastalanması ile tüm işler aksar, ailenin diğer fertleri eskisi gibi yaşayamaz. Bunun üzerine ailenin sahip olduğu hayvanlar satılır, ürünler az kişinin üretimiyle yaşanabilecek biçimde traktör parası yapılır. Ailenin eski üretim girdisi, değişir ve orta ölçekteki köylü bir anda yoksul köylü haline gelir. İster iklime bağlı (su baskını, kuraklık, vb.), ister biyolojik (insan, hayvan ya da bitki hastalıkları), ister ekonomik (piyasa durgunluğu, dalgalanma, vb.) ya da politik (iç savaş vb.) nedenle olsun, yoksul köylü her defasında bu süreçle birlikte kıtlığa mahkûm olur (Mazoyer ve Roudart, 2010). *Bir Karış Toprak*’ta, tüm hayvanlarını satıp toprak almış ve yerleşik hayata geçmiş Türkmen köylülerinin tüm tarlalarını Menderes baskını vurur. Her şeyini kaybeden köylü su altındaki toprağını bırakıp yeniden yaylalara çıkar. Kıtlığa mahkûm olan köylülere bir örnek de *Küçük Paşa*’da söz konusudur. Başkahraman olan Küçük Paşa’nın babası askere gidince, aile fertleri kendi geçimlerini idare edemez hale gelir. Buna benzer olarak *Kuyucaklı Yusuf* romanında da, aile büyüğü baba ölür, evin diğer erkeği sürekli başka köylere işe gider. Bu durumda evde kalan kadınlar kıtlık içerisinde, geçinebilmek için çaba harcarlar.

Feodal dönem ve yapıdan kalma, toprağın sahibi olmayı ve burada yaşayan insan toplulukları üzerinde de hak sahibi olmayı anlatan ağalık kurumu, romanlarda köylülerin ortakçılık yöntemiyle sunulur. Bu yöntem göre, köylünün oturduğu ev ve eklentileri, hayvanlarını otlattıkları otlak ve meraları, ağanın veya ailesinin mülkü olarak resmedilir. Bir tarla işletmesinde işçiliği üstlenmek suretiyle yıllık gelire ortak olan ve tüm aile fertlerinin istihdam edilmesine imkân veren ortakçılık Kemal Tahir’in *Köyün Kamburu*’nda doğrudan anlatılmıştır. Ortakçıya toprağını kiralayan Çalık Hafız’ın annesi bir süre sonra bu durumun geçinmelerine yetmediğini anlayarak oğluna “...bir çift öküz uydursak, tarlalarımızı ortakçıdan kurtarsak...” der. Özellikle devlet gücünün zayıf olduğu, kamusal hizmetlerin halka

ulaşamadığı yerlerde ağalık bir toplumsal kurum olarak halkla devlet arasındaki boşluğu doldurur. Bunu Yaşar Kemal'in *Akça Sazın Ağaları I-II* isimli eserinde izlemek mümkündür. Romana konu edilen Derviş ve Mustafa isimli ağalar devletle halk arasındaki boşluğu dolduran hatta bu nedenle devletin kendisi olarak resmedilir: "...Hükümet var sanıyorsunuz, hâlbuki burada hükümet yüz yıldır Derviş ve Mustafa'dır..." bu ağalar yeri geldiğinde sahipsiz kalanları sahiplenir, kimi zaman ev ve para yardımında bulunur, köylünün düğün, derneğini yapar, köylüyü eşkıyalardan korur. Göçmenlere evini açan *Yediçinar Yaylası*'nın ağasında olduğu gibi, ağalar kimi zaman kalacak yer, kimi zaman *Bir Karış Toprak*'ta olduğu gibi ekecek toprak, kimi zaman *Kuyucaklı Yusuf* ve *Akçasazın Ağaları I-II* nde olduğu gibi çalışacak arazi vererek de saygıyı ve tabi ki bağımlılığı kazanırlar. Yaşar Kemal'in örneğinden ve diğer örneklerde görüldüğü üzere, ağalar devletle köylü arasındaki boşluktan kendi çıkarları için yararlanır. Zaten toprak ve diğer her şeyin sahibi olan ağa, köylünün hiçbir yaşam hakkına fırsat vermez, yoksul köylünün devlet ve diğer kurumlarla ilişki kurmasına da olanak tanımaz. Kimi zaman da ağaların toprak dışında kanunsuz başka işlerle zengin olması, bu zenginleşmeyi de yoksul köylüyü kullanarak yapması da anlatılır. Bu anlamda *Yıldız Karayel* romanında bir karış toprağı olmayan kişilerin büyük ağalar için içki ve sigara kaçakçılığı yapması bu durumu iyi örnekler.

Az sayıda orta sınıf köylü, zenginler sınıfına katılarak kapitalist toprak sahibi olurken, sayıca çok olan fakir köylüler giderek toprağı olmayan işçi haline gelir (Boratav, 2004: 89). Dahası bu durum, romanlarda köylünün giderek kendi içinde sınıfsallaştığını ve buna bağlı olarak aracı kurumların ortaya çıktığını gösterir. Üretici ve tüketici arasına tefeci/tüccar unsuru girer ve aracısız ticaret modeli tarihe karışır. Aracı, tek bir mal için, üreticiye gider, malını satın alır. Aynı biçimde malı tüketiciye fazla fiyata satar. Romanlarda aracı tüccar sermayesinin kaynağı, satan ve satın alan üreticiler arasına kendisini asalakça sokar iki taraf arasında para kazanır. Aracı tüccar-tefeci, *Bir Karış Toprak*'ta tüm malları, tarlaları alan ve bunları satan Agop Efendi, *Karabibik*'te ürünleri alan ve yeni ürünleri de köylüye satan Anderya, *Bir Çift Öküz*'de tüm buğdayı ve pamuğu alan Rıza Efendi olarak resmedilir. Bu durumda köylüler toprak sahibine, tefeci ve tüccarlara sürekli borçlanarak özgür üretici konumunu kaybeder. Demokrat Parti döneminde tarımda hızla makineleşme artar, önemli miktarda yeni toprak ekime açılır ve toprak mülkiyetindeki eşitsizlik daha da derinleşir. Bu durum Yaşar Kemal'in *Akçasazın Ağaları* isimli eserinde, uçsuz bucaksız bataklıkların ikinci nesil ağalar tarafından makineleşmeyle birlikte tarla haline getirilmesi ve burada yaşayanların kovulması ile anlatılır. Teknolojik olarak ortakçılara gereksinim duymayacak duruma gelen bu ikinci nesil ağalar topraklarını tek bir işletmeye çevirmek için çaba gösteren kapitalist işletmecilere dönüşürler. Köye giren kapitalist üretim biçimi ve buna bağlı olarak gelişen makineleşme ile ilişkiler romanlarda dayanışma yerine bencillik ve daha çok para, güç kazanma hırsıyla gösterilir. Bu, bir yönüyle Durkheim'in organik ve mekanik toplum tartışmasının resmedilmesidir aslında.

Siyasal Yaşam ve Köylü

Roman yazarlarının, köyü iktisadi unsurlarla anlatmalarının yanında ele aldıkları konulardan biri de köylünün siyaseti, iktidarla ilişkisi ve bunun yanında devletin köy ve köylü politikaları olur. Romancılar anlattıkları köylü siyasetinde, köylülerin siyasi eylem ve düşüncelerini kaçırmamak için köylülerin içinde bulunduğu siyasi sistem ve yaşam arasındaki ilişkileri inceliklerle detaylandırılır. Köylülerin siyasi eylemi, somut ve somut olmayan kaynakların kullanımı, üretimi, bölüşümü ve kontrolü ile işbirliği, çatışma ve direniş unsurları olarak sunulur. Bu unsurlar, tüm köylü bireylerini, gruplarını içerir. Bu nedenle de romanlarda köylünün siyaseti her yerdedir.

Köylünün gündelik siyasetinde, yaşamını ve geçimini sağladığı su ve suyun kullanımı önemlidir. Gündelik siyasetin su kullanımıyla ortaya çıkışının bir örneği *Yılan Hikayesi* isimli eserde anlatılır. Eskiden bağ olan araziler, baraj yapıldıktan sonra su altında kalır. Yoksul köylü bu baraj gölünden yararlanamaz ve siyasi eylemleri başlar. Tarlaların su altında kalmasının nedenleri, köy kahvesinde gizli gizli toplanılarak konuşulur. Bu toplantılarda alınan kararlar; kadın, erkek, genç yaşlı herkese yayılarak köyün gündelik siyaseti oluşturulur. Gündelik siyaset kaygan bir yapıdadır. Köyün gündelik yaşamında suyun kullanımının fayda sağlamasına göre köylü, kimi zaman siyasi otoritelere karşı çıkar, kimi zaman ise tam anlamıyla bir yandaştır. İktidar ilişkilerinin kaygan bir zeminde ilerlediğini *Dönemeçte*'de de görmek mümkündür. Eserde, aslında hiçbir dünya görüşü ve ideolojisi olmayan sadece alışkanlık nedeniyle Halk Partisi'ne yakın duran köylülerin, DP iktidara geldikten sonra hemen yönlerini değiştirmesi şu sözlerle vurgulanır: "... Dün Milli Şef'i övmeyi bir şan, şeref yarışı ve yurtseverlik gereği sayan bu insanlar; bugün aynı yüceliği ona sövüp saymakta, onun yönetimini ve onu şaşırtıcı, hatta korkutucu bir hırsla kötülemekte görüyorlardı..." (2005: 78). Köylü, kuramsal bölümde tartışıldığı üzere, kendini ne bir toplumun üyesi olarak görür, ne de toplumdaki ekonomik ve siyasal ilişkileri değiştirmeyi amaçlayan sistematik bir eylem içindedir (Forgacs, 2010: 138).

Köylü siyaseti, romanlarda, CHP ve DP çekişmesi üzerinden de aktarılır. Eserlerde, iktidarın gözünde yiyecek üretiminde monopol olan köylülüğün siyasi etkisi, genellikle onun temel sosyo-politik güçsüzlüğü ile belirlenir (Kahraman, 2010: 254). Köy kültürü, siyasi anlamda (oy deposu) güçlü bir kale gibi görünse de zayıftır çünkü kendilerini aldatan ya da baskılayan siyasilerle, köylü uyuşamaz ve hiçbir konuda etken olmaz. Bu anlamda Samim Kocagöz'ün *Bir Karış Toprak* isimli romanında, kendilerini aldatan ve sömüren CHP'ye karşı köylüler DP'yi destekler. Demokrasinin şekil şartı yerine getirilerek, oy kullanan köylüler siyasi güç elde ettiklerine inansalar da, seçim için sayısal istatistik olmanın dışında süreci değiştirebilecek güce sahip olmazlar. Dahası seçim sonrası CHP yine iktidar olunca köylüler, tarlalarının su altında kalmasına neden olan balık çiftliğine şiddetle karşı koysalar da sonucu değiştiremedikleri gibi bir de tutuklanırlar. Köylüler, ortak hareket etmeyi başardıkları zaman bile yenilgiden kurtulamazlar. Bu romanlarda yoksul köylüye yöneltilen romantizm, toplumsal gerçekler karşısında kararır ve tanık olunan hikâye, genellikle hüznü bir biçimde biter, *Kapumbağalar* romanı bunu örnekler. Eserde, yoksul köylüyü ezen ve onun kendi çabasıyla bir şey üretmesini bile engelleyen bürokratik despotizmin acı bir eleştirisi yapılır. Fakir Baykurt, romanında acılarını paylaştığı yoksul köylülerin çaresizliklerine karşı sinirlenmekten de kendini alamaz. Doğalcı bir yaklaşımla onları köyü dolduran kapumbağalara benzetir. Bu kızgınlık, sevgiden doğan bir yaklaşımın sonucudur. Aynı durum, Kemal Tahir'de sevgiden ziyade öfkeyle tanımlanır, O'na göre köylü 'büyük mal'dır (Timur, 2002: 154-156).

İktidar imgesi yaratan siyasal erk, kullandığı yöntem, teknik, değişiklik gösterse de, iktidarın özü hiç değişmeden, aynı amacı -yönetilenlerde saygı ve hayranlık doğurarak kurulu düzenin güvence altına alınmasını- güder. İktidarın hegemonik olmasıyla birlikte insanlar, iktidara yalnızca fiziksel olarak değil, duygusal olarak da bağlanırlar ve bunun sonucunda iktidar olgusunun içerdiği kulluk-kölelik ağının içine kendi istekleriyle saplanıp kalırlar (Ağaoğulları, 2011). Romanlarda bu durum sıklıkla vurgulanan bir unsurdur. İçinde bulunduğu hiyerarşik düzey ne olursa olsun, köylünün zengin kısmı kendini, devlet erkinin kişiliğinde somutlaştıran iktidarla özdeşleştirerek, yoksul köylünün efendisi olmayı arzular. Böylece, zengin köylü, iktidarın altında kendine küçük alanlar yaratarak, bağlı olduğu erke boyun eğer. Aynı zamanda altındakileri de, kimi zaman haraç, rüşvet alarak kimi zamanda sermaye adına para toplayarak ezercesine yönetir. Ahmet Oktay'ın da (2010: 218) belirttiği gibi, *Kuyucaklı Yusuf* romanında bu iktidar ilişkileri söz konusudur. Hikâyenin geçtiği coğrafyada ilişkiler, ister istemez, eşraf ve mütegalibe gibi egemen toplumsal kesimlerin ekonomik gücünden olduğu kadar, bu güç sayesinde edinilmiş bireysel gücün baskıcı uygulamalarından da etkilenir. İyi ile kötü arasındaki savaş, bütün

bireysel ve rastlantısal görünümüne rağmen, son kertede bu iktidar ve sınıf ilişkileri çerçevesinde meydana gelir. Köylü siyasetinde iktidarın hegemonik hale gelmesi, ideolojik söylem ve eylemlerle sağlanır. İktidarın bir parçası gibi davranan ağa, muhtar, memur gibi kişilerle sunulur. *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında, işveren ve fabrika sahibinin gözüne girmek için her şeyi yapan taşeron, *Köyün Kamburu*’nda Abuzer Ağa’nın etrafında dolanan Çakır Kâhyaların Kenan Efendi, *Yılan Hikayesi*’nde Demokrat Partili büyük toprak sahibi ağayla arasını iyi tutmak için tüm köyün zeytinini alan Bakkal Ali buna verilebilecek birkaç örnektir. Köylü olarak büyük toprak sahipleri ellerindeki olanaklarla, politika alanındaki partilerden birini kullanırlar ama kendi partileri yoktur. Bu nedenle de politikaya sırt çevirdikleri ya da politikanın dışında oldukları söylenemez, Gramsci’nin de vurguladığı gibi (2007:246) çıkarları belirli dengeye bağlıdır. Bu dengeyi, sırayla ellerindeki olanaklarla, politika alanındaki partilerden birini ya da ötekini güçlendirerek sağlarlar. *Bir Çift Öküz*’de İbrahim Ağa, Demokrat Parti’nin tarafında olacağını söyler. Ancak kendisi parti işlerine girmez, bunun yerine köylüden yağ alıp kentlere satan aracı tüccar Rıza Efendi’yi siyasete sokar. Bunu yaparken de devlet yardımı alır, toprak mülkiyetinden, toprağın işlenmesine kadar tüm olanakları kendisine sağlar. Köylüler, La Boetie’ye (2011: 44-45) göre, kendilerini sevene karşı kuşkulu, kendisini aldatana karşı saftır. Pohpohlandıklarında hemen kendilerini teslim ederler. Romanlarda La Boetie’nin belirttiği bu özellikle sıklıkla karşılaşılır. *Yılan Hikayesi*’nde köylüye bedava yiyecek, para dağıtan muhtar, *Bir Çift Öküz*’de toprağı olmayan köylüye çalışacak toprak verdiği için ağa, köylü topluluğu tarafından hep sevilir. Köylünün çıkarını koruyan, gericiliğe, yobazlığa karşı çıkmaya çalışan *Vurun Kahpeye* romanında öğretmen Aliye, *Yeşil Gece’deki* Şahin Efendi ve *Yaban*’daki Ahmet Celal köy halkı tarafından istenmeyen ve sevilmeyen kişilerdir.

Romanlarda köylü siyaseti, yöneten-yönetilen ilişkisiyle de sunulur. Daima daha az sayıda olan ilk sınıf, tüm siyasi işlevleri yerine getirir, iktidarı tekeline alır ve iktidarın getirdiği avantajlardan yararlanır, fakat sayıca fazla olan ikinci sınıf, ilki tarafından yönetilir ve denetlenir (Pierson, 2000: 139). Bu iktidar ilişkisi, *Bir Çift Öküz*, *Bir Karış Toprak*, *Akçasazın Ağaları*, *Yediçınar Yaylası*, *Köyün Kamburu* romanlarında ağa-köylü çekişmesi ile verilir. Bu romanlardaki ağaların yerini *Yılanların Öcü*, *Büyük Mal*, *Yılan Hikayesi*, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, *Kuyucaklı Yusuf* gibi romanlarda varlıklı ve siyasi gücü ellerinden bulunduran eşraftan beyler, muhtar, bürokratlar ve yakın çevreleri alır. *Yılanların Öcü*’nde güçlü-güçsüz çekişmesinde muhtar önemli rol oynar. Muhtar Hüsnü, kaymakam için verilecek ziyafette kullanılmak üzere, Kara Bayram’ın kuzusunu kestirip istediği zaman güçsüzlere zarar vererek, ailece bir odada yatıp kalktıkları için Bayram’ı komünist olarak suçlayarak, sürekli kanundan söz etmesine rağmen kanunları çiğneyerek, yetkisini çıkarları doğrultusunda kullanarak, kendisi de köylü olduğu halde kendisini köylüden ayrı ve üstün görerek, olanlardan pişmanmış gibi gözüküp gittikçe zulmünü arttırarak, güçlü güçsüz iktidar ilişkisi örnekler.

Köylü siyasetinin net izlendiği yöneten yönetilen ilişkisinde yöneten sınıfa değinmek gerekir. Yöneten sınıfı iki biçimde tanımlayan Pareto, Machiavelli’den ödünç alarak bunu ‘Tilkiler’ (kurnaz, zeki ve rızayla-harekete geçiren) ve ‘Aslanlar’ (hayal gücü kit olan ama zor kullanarak sorun çözen) olarak karakterize eder (akt. Pierson, 2000). Çalışmaya konu edilen romanlarda genel olarak bu iki tip yöneticinin varlığından söz etmek mümkündür. Tilki olarak karakterize edilen yöneticiler romanlarda, köylüyü sürekli kandıran ve her seferinde onu ikna eden ağa, muhtar olarak karşımıza sunulur. Samim Kocagöz’ün *Bir Karış Toprak* romanında, toprakların büyük çoğuna sahip İbrahim Ağa daha fazla toprak kazanmak için hırsla köylülerini pek çok şeyden mahrum bırakarak onlara istediğini yaptırır. Bu, kimi zaman köylülere borç vererek ve bunun iki katını isteyerek, kimi zaman köyün civar ilçelerindeki siyasilere başvurarak olur. *Kuyucaklı Yusuf*’un kendi istediklerini rahatlıkla yapamadığını düşünen eşrafın onu köylere göndermesi, *Yedi Çınar Yaylası*’nda Kenan Ağa’nın yönetime rüşvet vererek

köylülerin hizaya gelmesini sağlaması, *Yıldız Karayel'de* Hurşit Ağa'nın Ankara'da tanıdığı bürokratlar sayesinde tarlasına zarar gelmeden yolun yaptırılması, 'tilki' yöneticiye örnektir. Kan davası gibi aşiret sorununu, insan öldürerek çözmeye çalışan *Akçasazın Ağaları*'nin iki ağası ise Pareto' nun aslan yöneticisine örnektir. 'Tilki' ve 'Aslan' olarak tanımlanabilecek yöneticiler, isyan etmedikleri ve vergilerin ödenmesi konusunda itaatkâr davrandıkları sürece, köylünün gündelik yaşamında ne yaptığıyla çok ilgilenmez. Onlar için önemli olan sömürücü düzeninin devam etmesidir.

Köylü siyasetinde ilişkilerin korunması ve sürdürülmesinde direniş göze çarpan bir özelliktir. Partha Chatterjee (2002: 269-270), köylülerin ilişkilerini sürdürürken yadsıma, belirsizlik, biçimsellik, dayanışma, aktarım ve korumacılık gibi direniş unsurları sergilediklerinden bahseder. Direniş unsurlarından ilki, bir duruma, olaya yabancı kalma, davranışı, tutumu, sözü inkâr etme ve yok sayma olarak tanımlanan 'yadsıma'dır. Romanlarda yadsıma, soyut veya somut olarak istenen egemenlik işaretlerinin köylülerce yok sayılmasıyla ortaya çıkar. Örneğin *Bizim Köy* isimli eserde, köylü çocuklarının okula gönderilmesi istenir dahası köylüden okulun fiziksel ihtiyaçlarına yardım beklenir. Köylü bu istekleri ya kaçarak, ya sahte hastalanmalarla ya da 'yok' diye kestirip atarak, yadsır. *Yedi Çınar Yaylası*'nda köylünün huzuru Çalık Kerim ve Sülük Ağa gibi iki ağanın düzenine bağlıdır. Bu huzur köylere yeni ürünleri, işleri getiren ağalar tarafından bozulunca köylüler yenilikleri istemez, ayak direr, başlarına gelen tüm felaketlerden de bunları sorumlu tutarak süreci yadsır.

Bir diğer direniş unsuru ise, belirsizliktir. Süreli olarak köylü ve iktidar arasındaki egemenlik ilişkisinin tersine dönmesidir. Bir başka ifadeyle, direnişe dair işaretlerle, suç ve benzeri sapkın davranışlara özgü işaretlerin iktidardakilerce anlaşılabilmesidir. Örneğin, *Vurun Kahpeye* romanında köyü kontrolleri altına alan Yunanlılar, başkahraman öğretmen Aliye'nin, Kuvayı Milliye'ye yardım ettiğini anlamaz hatta onu kendilerine çekmeye çalışır. Üçüncü unsur, iktidara direnen köylünün davranışının kendine özgü bir biçime sahip olmasıdır. Romanlarda her zaman olumsuz bir yapısı olan egemenlik ilişkileri, köylülerce ters yüz edilir. Karakol ya da toprak ağasının kiralaları topladığı yer veya tefecinin dükkânı gibi otorite işaretlerinin yok edilmesi biçimsel bir direniş unsurudur. Dahası bu yok etme biçimleri; yıkma, yakma, tahrip etme, yağmalama olarak romanlarda detaylandırılır. *Akçasazın Ağaları*'nda değişen dünya karşısında çatışan iki ağadan (Derviş Bey-Mustafa Bey), Mustafa Bey'in diğer ağanın konağını, tarlalarını yakması buna örnektir. *Bir Çift Öküz* romanında, köyün ağasıyla işbirliği içinde olan köy muhtarının yaptıklarını (adam vurma, tarla yakma vb.) köylüler birleşerek mahkemeye taşırlar. Böylece köylüler görünürde muhtara ama aslında ağaya karşı savaş açarlar. Biçimsel direnişin yok etme özelliği *Yılanların Öcü* romanında, Kara Bayram ile örneklendirilir. Kara Bayram, evinin önüne ev yapılmasına itiraz eder. Bunu köy eşrafına da belirtir ancak onların Kara Bayram'dan yana olmamaları, Bayram'ın kendi kendine direnmesine neden olur. Bundan sonra Kara Bayram ev inşaatının başlamasına izin vermez; önce ev inşaatının temellerinde uyur, sonra kerpiçleri parçalar bir başka zaman da çukurlar kazar. Otorite işaretlerini yok etmeye çalışanlardan biri de *Kaplumbağalar* romanının Kır Abbas' dır. Devlet tarafından bağlarının dikili olduğu araziye el koyulan köylülerden Kır Abbas, bir gece tüm bağı hayvanlara yedirerek, bağı yok eder. Böylece köylü bağdan olur ama devletin de bu bağdan yararlanması engellenir. Köylünün düşmanlarından ayrı ve onlara muhalif bir ortaklığa ait olduğunun bilincinde olarak dayanışması bir başka direniş unsurudur. Dayanışma çoğunlukla, aynı kökenden gelenlerin, akrabaların ya da ilişki kategorilerinden herhangi birine girenlerin birbirini tutmasıdır. Bir başka deyişle, bireysel kimliklerin çıkış noktası bir cemaatin üyesi olmalarından kaynaklanır. Bu dayanışmanın örnekleri, *Büyük Mal* romanında, göçmen köylülerinin yerleşik köylü ve ağalarına, devlet yönetimine karşı gelmesi, *Akçasazın Ağaları*'nda iki aşiretin devlet yönetimine karşı birleşerek karşı gelmesi, *Yeşil Gece*'de köy halkının, askere gitmemek için yoklamaya gelen jandarmalara karşı söz birliği etmesi, *Kuyucaklı Yusuf*'ta eşrafın birleşerek işlenen cinayetten habersizmiş gibi davranması, *Sarı*

Traktör' de makineli tarımın önemli ve kolay olduğunu düşünen köy halkının ağalara karşı söz birliği yapması olarak verilebilir. Beşinci unsurdaki ise köylüler isyanla ilgili mesajları birbirine öylesine kolaylıkla ve hızla aktarmaktadır ki, hâkim sınıflar çoğu zaman şaşkına döner. Bu mesajların, mesajın kaynağının bilinmediği, mesajı ileten ile onu dinleyenler arasında hiçbir ilişkinin olmadığı dedikodu gibi kendine özel kanalları vardır. Buna en iyi örnek *Büyük Mal* (2008: 480) romanında görülür. Jandarmanın mahalleye baskına gelişi halk tarafından hemen herkese aşağıdaki şu sözlerle duyurulur:

...yıllardır çok çatışma, baskın, arama görmüş, geçirmiş, geçimini kanun dışı işlerle sağlar olduğundan her beklenmez durumu karşılamaya alışmıştı. Hele baskınlar artık çocuk oynacağı sayılıyor, en ürkek karılar, ödek herifler, el kadar çocuklar bile böyle sıralarda ne yapacaklarını biliyorlardı... Suç delili sayılacak her şeyin, göçmen mahallesinde, iki boğumlu saklanma yeri vardır. Birinci bulunsa da, oradan ikinciye geçmek kolay değildi. Bütün tedbirlerse, kaçak mallar dışarıdayken yapılan baskınlara göre hazırlanmıştı. Saklayıcılara vakit kazandırmak için bebeler, körpe kışlar, güzel gelinler, gebe karılar, emzikiiler, koca avratlar baskıncılara karşı n'apacaklarını çok iyi biliyorlardı...

Köylünün bir başka direniş unsuru ise korumacılıktır. Bu koruma romanlarda çoğunlukla ve öncelikle toprağın korunmasıdır. Bu toprağın sınırları bir yandan köylünün düşman otoritesinin coğrafi yayılmasını algılayışıyla olumsuz bir biçimde belirlenir, başka bir deyişle hariç tutma ilkesiyle belirlenir. Diğer yandan da topluluğun işgal ettiği dayanışma ilkesiyle, olumlu bir biçimde belirlenir. Söz konusu iki alanın kesişimi, direniş topraklarını koruma özelliğidir. Romanlarda köylülerin direnişine tanık olunsa da bunun nihayetinde siyasal ve toplumsal anlamda köylü siyasetinde bir değişikliğe neden olmadığını söylemek gerekir. Hatta kimi zaman köylüler için direniş onları daha da sıkıntılı duruma sokar. *Bir Çift Öküz*'de, Ağaya karşı gelen Sökeli köylüler yaptıkları her hamlede çok daha zor duruma (tarlalarının yanması, tutuklanma gibi) düşer. *Büyük Mal*'da direnen göçmen köylüler, hapse atılarak, tartaklanarak, tarlaları ellerinden alınarak ya da yöneticilerinin (Sülük Ağa) öldürülmeleri ile çaresiz hale gelir. *Kuyucaklı Yusuf*'ta eşrafın yolsuzluklarına karşı durmaya çalışan kaymakam, en sonunda sıkıntılarla mücadele edemez ve kalbine yenik düşer. Köylü, genel anlamda sistemi yargılamak, ona dair soru sormak yerine; sistemin uygulayıcılarına, iktidar aygıtlarına karşı çıkar. Köylü, herhangi bir uygulamaya ya da karara ve bunlara neden olan iktidara direnmek yerine onun uygulayıcılarına karşı çıkar. Sıkıntılarını, isyanını kâhyalara dile getirirken, iktidarın kendisi olan ağayı görünce, onu yere göğe sığdıramaz.

Sosyal Hayat Açısından Köylülük

Romanlarda köylülük, köylünün sosyal yaşamı üzerinden de ele alınır. Sosyal yaşam çoğunlukla göç ve köy- kent ilişkisi, statü sembolleri, kanaat önderi, modern yaşamın simgeleri gibi unsurlarla resmedilir. Köylünün sosyal yaşamında, kanaat önderleri önemli rol oynar. Köyde, kanaat önderi köylülerin dünyayı anlama ve kavrama farklılığından ötürü, köylülere sosyal olayları, onların anlayacağı ve kavrayacağı dilde anlatan lider olarak resmedilir. Bu kanaat önderleri köyün dışındaki dünya ile ilişki halindedir. Bu ilişki, kimi zaman iktidarın temsilcileri ile kurduğu ilişkilerle, kimi zaman da köy dışındaki ticaret sayesinde sağlanır. Köyün dışında pazarla bütünleşmeye başlayan *Bir Çift Öküz* romanındaki İbrahim Ağa gibi büyük toprak sahipleri veya *Kaplumbağalar'da ki* Kır Abbas gibi çiftçi köylülerin haber kaynakları fazlalır ve bilgiye ulaşmak kolaylaşır. Haber kaynağına bu kadar hızlı erişen ve 'dünyadan' haber veren bu kişiler, köylünün gözünde sözüne güvenilir ve fikirlerine saygı duyulur bir kanaat önderi haline gelir. Kanaat önderi, dış dünya ile olan ilişkiyi kurmanın yanında, köylünün dünya görüşüne de doğrudan etki eder. İlk dönem romanlarda, din görevlileri ve imamlar köylünün kanaat önderi olarak sunulur. Bu dönem roman yazarlarında, batılılaşma ve ülkenin kurtuluşu gibi kaygılar yoğunudur. Bu kaygı ile yazarlar, din görevlisi ve imamları köylünün hakkının yenmesine neden olan, çıkarıcı, tutucu, yobaz

insan olarak resmeder. *Vurun Kahpeye* romanındaki halkı milli mücadeleye kıskırtan Hacı Fettah Efendi, *Yeşil Gece*'nin softası Hafız Eyüp, düşmanla işbirliği yapan, çıkarlarını köylünün önünde tutan, yobaz, makam düşkünü ve vatan haini kanaat önderlerinden sadece birkaçıdır. Romanlarda, köyün zengin, sözü geçen, ileri gelenleri de kanaat önderi olarak resmedilir. Şerif Mardin'in (2012) bahsettiği üzere Türkiye'de nüfus değişimlerinde terk edilmiş mülk ve ticarethanelerin yeniden paylaşımında yerel eşraf kazançlı çıkar grubu olur. Bu eşraf, parasal olarak zenginleşirken, siyasi iktidar ile de çıkarıcı bir ilişki geliştirir. Eşraf ile köylüler arasındaki ilişkiler egemenlikten çok, ekonomik güç üzerinde temellenir. Bahsedilen bu kanaat önderini Tarık Buğra (2005: 57) şu şekilde tanımlar;

... bir Münir Bey var. Çevreye, itibara değer veriyorsan onunla iyi geçin. Halk tapar ona adeta. Kaskatı bir dürüstlük timsali. Bizler de sayarız. İstersen sayma. Bilir saydırmasını kerata. Ve o sana nasıl davranırsa çevre de o gözle bakacaktır sana. Böyle bilesin bunu...

Romanlarda, köylünün sosyal ilişkileri zamansal ve mekânsal yapı ve doğrudan insan bedeninin kapasitesiyle de şekillenir. Köylünün sosyal yaşamında somut gerçeklerden soyut kavramlar üretilmez. Geleneksel yaşamında köylü; dünyayı, kendi bedeninin bir parçası olan ayakları, karışı, avuçları ve kolları ile ölçülendirir. Köylüler, ürünlerini, kendi yaptıkları sepet ve kova gibi araçlarla, tarlalarını, şafak vaktinden alaca karanlığa kadar bir insan tarafından işlenebilecek arazi parçasına bölerek kendi etkinlikleriyle ölçer. *Bizim Köy* romanında, ekilen toprak on beş adım, zaman köyün alt yanından ilçeye giden yolun yanındaki sivri tepenin gölgesi yola inince. *Köyün Kamburu*, *Küçük Paşa* gibi romanlarda uzaklık, üç pirinç pişirmelik, bir taş atımı duyulacak mesafededir. *Sarı Traktör* romanında ağırlık, bir araba dolusu ya da bir avuçtur. Bir arabanın ya da sepetin büyüklüğünün bir yerden ötekine değişebileceği ve bir taş atımının kişiden kişiye tam olarak aynı olmayacağı düşünüldüğünde bu ölçü birimleri coğrafi ve zamansal olarak oldukça yerel görünümüldür. Uluslararası kapitalist pazarın standart ölçü birimlerinin kullanılmaması romanlarda bir yandan ülkenin ve köylülerin bu pazara henüz tam olarak eklemememiş olduğunun da bir ifadesidir. Bunun yanında yerel ölçümler aslında köylülerin toprakla ilişkilerinin anlatılmasının da bir göstergedir. Bir ailenin geçim ihtiyacını, bir diğerinin toprak zenginliğini, toprakla ilişkilerinde tarımsal teknolojiyle olan durumlarını, işgücü kapasitesini sunarak Türkiye'de köylülerin yaşam koşullarına, durumlarına ve değişimlerine dair de fikirler sunar. Bu anlamda *Karabibik* romanında kullanılan teknolojinin, *Sarı Traktörde* değiştiğini, *Bir Çift Öküz* romanında ise iyice ayrıldığını söylemek mümkündür. İlkinde toprak karasabanla, toprak sahibi köylü tarafından sürülür. Alet, zengin toprak sahibinden kiralınır. *Sarı Traktörde*, toprak sahibi kendi toprağını traktörle sürmeye başlar. *Bir Çift Öküz* de ise, toprak sahibi toprağını başkalarına traktörle sürdürür.

Sosyal ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesinde statü sembolleri önemli rol oynar. İlk dönem romanlarda, toprağın işlenmesinde kullanılan saban, toplumsal ilişkilerdeki statüyü vurgular. Öyle ki, *Karabibik*' in öküz olarak toprağını sürmesi, kendisini üste görmesini, hatta kızını her isteyene veremeyeceğini düşünmesine neden olur. Sabanların yerini traktörün alması, köylülerin toplumsal ve kültürel bütünlüklerinde farklılıkları da beraberinde getirir. *Sarı Traktör*' de, traktör sahibi olmak sınıfsal olarak zengin olmayı tanımlar. Traktör sahibi olan köylü artık zengindir ve köylü olarak anılamaz, çünkü köylü fakirdir. Romanlarda, köylünün sosyal yaşamında üretken olarak kullanılmayan tüketim, bunu denetleyen kesim için sınıflar arası farklılığı ve sınıflar içi hiyerarşiyi belirlemede önemli sembolik bir gösterge işlevi üstlenir. Kimin hangi tür elbise giydiği, nasıl evlerde yaşadığı, yemeklerin çeşidi ve ayrıca tüm bunların tüketilme biçimi önemlidir (Ercan, 2001: 114). *Bizim Köy* romanında kol saati ve dolma kalem sadece işlevsel açıdan yararlı bir araç değildir, aynı zamanda sembolik anlam da taşır. Kalem sahibi olmak, okuryazarlığa ve okuryazar olmanın kişinin önünde açtığı engin bilgi hazinesine işaret eder. Saatte sahip olmak ise, modern topluma ait olmayı işaret eder.

Thorstein Veblen’ in (2005) ifade ettiği gibi, köylüler arasındaki tüketimin farklılaşması aslında toplumda bir aylak sınıfın varlığına yani ‘zamanını üretken olarak kullanmayan’ bir sınıfın varlığına dahası bu sınıfın gelişmesine neden olur. DP döneminde, gelen dış yardımla birlikte kırsal alanda büyük toprak sahiplerinin yaşam tarzı kentli burjuvaziye yaklaşır. Romanlarda bu durum, büyük toprak sahiplerinin tüketimle ilişkisi ile anlatılır. Bahsedilen bu ilişkide, *Büyük Mal, Bir Çift Öküz, Yıldız Karayel Bereketli Topraklar Üzerinde* romanlarında olduğu gibi dönemin en lüks ve pahalı arabası Cadillac ve Mercedes gibi bazı metalar ayrıcalıklı kılınır. Dahası, zengin köylüler, yaşam biçimi, davranışları nedeniyle Levent Cantek’in (2001: 191) ifadesiyle ‘Hacıağa’ olarak adlandırılır. Hacıağaların yaşayışları, *Yılan Hikayesi*’nde (1982: 38) “... pamuktan para kazanan ağaların hepsi kasabada hanaylar, saraylar yaptırıp duruyor...” cümleleriyle örneklenir.

Romanlarda, traktör, insan gücünün yerini aldıktan sonra ekonomik ve toplumsal yaşamda sıkıntıları da beraberinde getirir. Köylünün yaptığı işi traktör yapar, bu durum yoksul köylüyü işsiz bırakır, işsiz kalan köylü köyünü terk edip kentlere göç eder. Sanayileşme ve kentleşmenin hızla artmasıyla işgücüne ihtiyaç fazlalaşır. Tüm bunlarla birlikte, kente göç, aynı zamanda köylülüğün dönüşümünü getirir. İlk zamanlar göç eden köylüler, yılın bir kısmında çalıştıkları halde esas olarak köyde yerleşik durumdadır. Kayseri’nin Bünyan ilçesinden büyük kente giden ve sonra köy ve kent kültürü arasında yaşamaya çalışan bir aileyi anlatan Latife Tekin’in *Sevgili Arsız Ölüm* romanında Huvat’ ın kente göçü bunu örnekler ancak karakter bir süre sonra köye sadece mevsimlik işler için döner. Kentler büyük sayıdaki yeni sakini düzenli şekilde kabul edecek yeterliliğe sahip olmadığı için göç edenlerin çoğu kendi başının çaresine bakmak zorunda kalır, kent dışındaki kullanılmayan arazilerde kendi evlerini inşa eder. Hızla türeyen bu gecekondu, yıllar geçtikçe kentlerle bütünleşir (Zürcher, 1996: 329). Sevgi Soysal, iki genç üzerinden bu yaşananları *Yürümek* isimli romanda anlatır. Romanda, Ankara ve bu ilde kurulan Yenışehir, Kavaklıdere, Kızılay gibi yeni semtlerde oluşan yaşam tarzı ve yeni sosyal çevre işlenir. Bununla birlikte, Altındağ gibi işçi, küçük esnaf ve gündelikçilerin oluşturduğu yoksul, köyle kent arasında her ikisini birden yaşayan insanların yaşamı da anlatılır (Yalçın, 2005: 445-449). Köydeki göçer nüfus, kente gönüllükle değil, bir zorunlulukla gelir. Daha önce bahsedildiği üzere köydeki gelirin yetersizliği göç kapısını zorunlu olarak aralar. *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında köyünden göçen üç kahraman, Çukurova’ya sanayilere iş aramak için gelir. Çırçır fabrikasında acımasız ırgat şeflerinin elinde yaşam mücadelesi verir. Ancak, bu sanayilerin kapasitesi, hızla artan işgücüne, iş temin etmede sınırlı kalır. Bu nedenle de çırçır fabrikasında başlayan yaşam mücadelesi, inşaat gibi alanlarda ağır sömürü ortamlarında son bulur (Kahraman, 2010: 256). *Sevgili Arsız Ölüm*’ün Huvat’ı, kente daha iyi iş olanakları ve daha iyi yaşam koşulları bulmak amacıyla göç eder. Hayal kırıklıkları ve aşağılayıcı durumlar ne olursa olsun kent, olayların gerçekleştiği, hareketli ve geleceğin ümitlerini bağrında yeşerteceği sanılan yer olmaya devam eder. Kente göç etmiş Huvat gibi insanlar, atalardan gelen ve temeli olmayan bir İslam inancına körü körüne bağlıdır. Diğer yandan da bu insanlar yayla kültürünün özelliklerine bağlı olarak çoğunlukla sözlü şaman kültürünü sürdürmeye devam ederler. Roman kentleşmenin aile ve birey üzerinde bir ikilem yarattığını vurgular. Bununla birlikte roman bir başka noktayı da gözler önüne serer; bedenleri kolay yer değiştiren insanların zihinlerinin kolay yer değiştirememesinin doğurduğu çelişki ve çatışmanın aile ve birey üzerindeki etkisidir. Bu anlamda Huvat, köyünden çıkarak büyük kente gelmiş ancak ruhsal ve zihinsel olarak köyden bir adım bile uzaklaşmamıştır. Taner Timur (2002: 189), kentlerde köylü zihniyetinin baskın olduğunu Kemal Tahir ile örnekler. Tahir’e göre, köy ve kent içli dışlı yaşar. Bu girift yapı kişilerin köylü- şehirli olarak yan yana gelmeleri biçiminde olduğu gibi, iyice şehirleşmiş ailelerin yarısının hala köylerde yaşamalarında, bunlardan en şehirleşmişinin iki göbek gerisinin köye dayanmasında görülür. Karpat’ın (2009) da belirttiği üzere, Samim Kocagöz’ün *Bir Çift Öküz* romanında da köy-kent ilişkisinin içli dışlı olduğu anlatılır: İbrahim Ağa gibi köylülerin yakın bir kasabada ya bir akrabası, ya bir tanıdığı, ya da iyi bir

arkadaşı vardır. Çoğu kez bir dükkân veya fabrika sahibi de olabilir bu kimse. Kasabaya alışveriş için ya da hükümet işi için her inişinde köylü bu kimselerden birini görür, ondan bilgi alır. Özellikle, yeni bir işe girişmek gibi önemli kararlar vermeden İbrahim Ağa'nın fabrikatöre buğday yerine pamuk ekiminin karlı olup olmadığı sorması gibi, önce kasabalı dostuna danışır. Köylü bu tanıdıklarıyla gurur duyar, onların siyasi görüşlerine, dünya meseleleri üzerine düşüncelerine önem verir. Köylünün arkadaşı şehriye gelince, o çoğu kez iş yapabilecek ya da mal alabilecek kadar para kazandıktan sonra şehre taşınmıştır. İşini eski köylü dostlarıyla yaptığı ticaretle yürütür. Köylünün yetiştirdiklerini satın alır, karşılığında yemek ve çiftlik malzemesi alması için borç verir. Borçlar harman sonunda ödenir. Bu iki insan arasında dini ve kültürel bakımdan çok az fark vardır.

Sonuç

Köylülüğün dönüşüm izlerini, romanlar üzerinden ortaya koyan bu çalışmada, siyasal ve ekonomik değişimin köylülüğü nasıl değiştirdiği, bu değişimin nasıl yaşandığı ve daha da önemlisi bu yaşananların romanlara nasıl yansıdığı tartışılmıştır. Bu kapsamda köylü ve köylülüğün ne olduğuna dair teorik tarihsel arka plan, süreç içinde etkin olan iktisadi ve siyasi unsurlar ve aktörlerle, köylülüğün geçirdiği değişim, romanlar üzerinden incelenmiştir. Sosyal bilimlerdeki benzer pek çok kavram gibi, köylülük de toplumsal konum ya da kimliği nedeniyle tek bir tanım içine sığdırılmayan tartışmalı bir kavramdır. Bununla birlikte insanın yerleşik yaşama geçtiği andan itibaren başlayan, köylü ve köylülüğün ilk örnekleri, günümüzde temel özelliklerini devam ettirse de modernleşme, sanayileşme ile birlikte değişim yaşar. Yine de köylülüğe dair yapılan çeşitli tanımların getirdiği anlam karışıklığı bir kenara bırakıldığında, köylülüğün, tüm toplumlar için önemli rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Nitekim, köylü, toplumun temel üretici gücüdür ve kapitalizmin getirdiği değişimlerle bu gücü elinde tutmaya çalışan topluluktur. Kapitalizmle birlikte, ticaretin gelişmesi, kentleşmenin artması, tarımda makineleşmenin gelişmesi köylünün kendi toprağında tarım işçisine dönüşmesine ve kentlere göç etmesine neden olmuştur. Siyasal arenada da çeşitli gelişmeler yaşanmış; kapitalizmle birlikte önce ulus devletler, ardından da çok uluslu şirketler köylülüğe etki etmiştir. Ulus devlet, köylüyü, her zaman geri kalmış, ilkel, eğitilmesi gereken, bozulmamış, doğal olan bir topluluk olarak görmüştür. Çok uluslu şirketler ise popülist bir bakış açısı ile devletin kendisine müdahalesinin kalkmasıyla birlikte köylünün, kazancını arttırabileceği ve daha da önemlisi toplumsal açıdan özgürlüğe kavuşabileceğini savunmuştur.

Toplumumuz açısından köylülüğe bakıldığında, dünya örneklerinden kimi yönleriyle farklılıklar gösterdiği ve kimi açıdan da özgün yanlarının olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte ülkede köylülüğün kapitalizmle birlikte değiştiğini ve köylülerin refah içinde olmadıklarını da belirtmek gerekir. Siyasal iktidar açısından, köylü yönetilen, itaat etmesi gereken ve en önemlisi de oy deposu bir topluluktur. Sosyal ilişkiler açısından köylü, hem ekonomik ilişkilerle, hem de siyasal ilişkilerle değişimler yaşasa da özünde değişime kapalı, muhafazakâr, korkak (yenilikten) ve bu nedenle de çıkarıcı yapıda olmuştur. Yaşanan değişimlerden, toplumun içinden çıkan, onu yansıtan romanlar ve romanlardaki imgeler de etkilenmiştir. Köy ve köylülüğü konu edinen yazarlar, anlattıkları dönemi ve kendi yaşadıkları dönemi gözetenek köylülüğe dair geniş ve farklı yelpazeden imgeleri aktarmıştır.

Romanlarda, köylülük ve iktisadi ilişkilere bakıldığında, küçük üreticilik, ortakçılık, takas, küçük ölçekli ticaret gibi ilişkiler anlatılır. Bu ilişkilerde, küçük köylü yoksul, toprağı olan köylü ise zengin tanımlanır. Büyük topraklara ve bunların üzerinde yaşayan topluluklara sahip olan ağa, ekonomik ilişkilerin anlatımında çarpıcı bir figürdür. İlk dönem romanlardan, kente göçün anlatıldığı romanlara kadar, hemen tüm eserlerde ağahk ekonomik ilişkilerdeki eşitsizliğin vurgulandığı imgedir. Ağa bu eşitsizliğin

oluşması ve sürdürülmesini sağlayan, yoksul köylü ile devlet arasında aracı roldedir. Romanlarda, üretici köylü ile köylünün ürünü alıp piyasaya satan tüccar ilişkisi de konu edilir. İlk dönem romanlarda, aracı tüccar acımasız olarak sunulurken, göçün konu edildiği romanlarda sığınacak bir liman olarak tanımlanır. Köylülük araştırmalarında sıklıkla bahsedilen, köylünün, toplum için üretim gücü olduğu teorisi incelenen tüm romanlarda ortaya çıkar. Teoride, köylülüğün değişimine dair dönemselleştirme de ekonomik ilişkiler üzerinden anlatılmıştır.

Köylülük ve siyaset ilişkisine bakıldığında ise, ülkenin iç siyaset politikalarının doğrudan muhataplarından birinin köylü olduğu, romanlarda örneklenmiştir. Her dönemin kendine özgü politik uygulamaları, o dönemi anlatan romanlarca aktarılmıştır. Modernleşme, ulus ideolojisi kapsamında eğitilmesi gereken köylü anlayışı, ilk dönem romanların üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Çok partili hayata geçiş ve sonrasında ise köylünün oy deposu olarak görülmesi yine romanların üzerinde detaylı durduğu bir başka konudur. Köylünün eğitilmesi gereken bir unsur ya da oy deposu olması, köylünün kendini koruma refleksiyle birleştirilmiştir. Bu refleksin kaçınılmaz sonucu ise ya pasif, insiyatif alamayan köylü ya da çıkarıcı köylü olarak sunulmuştur. İlk dönem roman yazarları bu durumu cehalet ile ele alırken sonraki dönem yazarlar, köylüye ilk dönemkilerden farklı olarak sert eleştiride bulunur. Romanlarda, siyasal ilişkiler, yöneten-yönetilen ikiliği üzerinden anlatılır. Burada, iktidarın doğrudan ya da hegemonik var oluşu söz konusudur. Ülkenin koşullarından etkilenen yazarlar, hegemonik iktidarın köylü üzerindeki etkisinin yıkıcı olduğuna değinmiştir. Romanlarda, köylü ve iktidar ilişkisinin bu yıkıcı durumuna karşılık, güçlü direniş unsurları da anlatılmıştır. Ancak bu direnişin, koşulları yaratan sisteme değil de, bu sistemin sürmesini sağlayan araçlara yapıldığı da altı çizilen bir başka konudur.

Romanlarda, köylülük ve sosyal ilişkilere de değinilmiştir. Sosyal ilişki, daha çok köylünün siyasal ve iktisadi ilişkilerini kuran ve sürdüren bir yapıda tanımlanmıştır. Bu durumun yaratılmasında ve köylünün sosyal ilişkilerinin oluşturulmasında kanaat önderleri en başta ele alınan imgelerden biridir. Teorik tartışmalarda vurgulanan, Feodal dönemin kalıntıları olarak; zaman ve mekânın beden üzerinden tanımlanması, romanlarda ele alınan bir başka unsurdur. Ülkede köylülüğün ciddi bir kırılma ve değişim yaşadığı, köyden kente göç olgusu, son dönem romanların üzerinde durduğu bir meseledir. Bu romanlarda kente göç eden köylüler resmedilir. Pek çoğunda ise kente de göç etmiş olsalar da bu insanların zihniyet olarak köylülüklerini sürdürdüğüne değinilir. Son olarak, bu makalenin konusunu oluşturan ve doktora tezi olarak yapılan çalışmadan sonra, çok daha detaylı, farklı yönlere değinen araştırmalar yapılmıştır. Bu metin doktora tezi üzerinden ilerlediği için tez sonrası yapılan bu çalışmalara yer verilememiştir. Bununla birlikte, yapılan onca köylülük çalışmasına rağmen hala köylülük üzerine değinilmesi gereken pek çok nokta olduğu da hatırdadır.

Kaynakça

- Adivar, H. (2010). *Vurun Kahpeye*. İstanbul: Can Sanat.
- Adivar, H. H. (1964). Roman Üzerine. *Türk Dili Roman Özel Sayısı*. 154, 637- 639.
- Adorno, T. (2008). *Edebiyat Yazıları*. (Sabir Yücesoy ve Orhan Koçak, Çev.). 2. Baskı. İstanbul: Metis.
- Ağaoğulları, M. A. (2011). La Boetie ve Siyasal Kulluk. (Mehmet Ali Ağaoğulları, Çev.). (Etienne LaBoetie, Yz.). *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev* içinde (s.65-122). Ankara: İmge.
- Ahmad, F. (1999). *İttihatçılıktan Kemalizme*. (Fatmagül Berktaş Baltalı, Çev.). 4. Baskı. İstanbul: Kaynak.
- Akbal, O. (1968). *Konumuz Edebiyat*. Yayın Yeri Yok: Kitapçılık.
- Ali, S. (2011). *Kuyucaklı Yusuf*. 49. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi.

- Amin, S. (1997). *Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme*. (Semih Lim, Çev.). İstanbul: Kaynak.
- Apaydın, T. (2007). *Sarı Traktör*. İstanbul: Literatür.
- Araghi, F. (2009). The Invisible Hand and the Visible Foot: Peasants, Dispossession and Globalization. (A.H. Akram Lodhi ve C.Kay, Ed.). *Peasants and Globalization, Political Economy, Rural Transformation and the Agrarian Question* içinde (s.111-147). Londra: Routledge.
- Arık, Ş. (2010). Cumhuriyet Öncesi Türk Romanında Değerler Çatışması. *Hece Türk Romanı Özel Sayısı*. 2. Baskı. 65- 67, 300- 309.
- Balzac, H. D. (1964) İnsanlık Komedyası'na Önsöz. (Fehmi Baldaş, Çev.). *Türk Dili Roman Özel Sayısı*. 154, 678-685.
- Baykurt, F. (2012). *Yılanların Öcü*. 19. Baskı. İstanbul: Literatür.
- Baykurt, F. (2011). *Kaplumbağalar*. 20. Baskı. İstanbul: Literatür.
- Belge, M. (1998). *Edebiyat Üstüne Yazılar*. İstanbul: İletişim.
- Bernstein, H. (2009). *Tarımsal Değişimin Sınıfsal Dinamikleri*. (Oya Köymen, Çev.). İstanbul: Yordam.
- Bora, T. (2004). Milliyetçi-Muhafazakâr ve İslamcı Düşünce Negatif Batı İmgesi. (Tanıl Bora ve Murat Gültekingil, Edt.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Modernleşme ve Batıcılık* içinde (s. 251-268). C. 3. 3. Baskı. İstanbul: İletişim.
- Boratav, K. (2004). *Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm*. 3. Baskı. Ankara: İmge.
- Brass, T. (2000). *Peasants, Populism and Postmodernism: The Return of the Agrarian Myth*. Londra: Frank Cass Publishers.
- Buğra, T. (2005) *Dönemeçte*. 2. Baskı. İstanbul: İletişim.
- Cantek, L. (2001). Köy Manzaraları: Romantizm ve Gerçekliğin Düalizmleri. *Toplum ve Bilim*. 88, 189–190.
- Chatterjee, P. (2002). *Ulus ve Parçaları*. (İsmail Çekem, Çev.). İstanbul, İletişim.
- Çavdar, T. (2007). *Türkiye'nin Yüzyılına Romanın Tanıklığı*. İstanbul: Yazılama.
- Eagleton, T. (1990). *Edebiyat Kuramı*. (Esen Tarım, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Ercan, F. (2001). *Toplumlar ve Ekonomiler*. İstanbul: Bağlam.
- Erdost, M. İ. (1988). *Kapitalizm ve Tarım*. 2. Baskı. Ankara: Onur.
- Forgacs, D. (2010). *Gramsci Kitabı Seçme Yazılar 1916-1935*. (İbrahim Yıldız, Çev.). Ankara: Dipnot.
- Goldman, L. (2005). *Roman Sosyolojisi*. (Ayberk Erkay, Der. ve Çev.). Ankara: Birleşik.
- Gramsci, A. (2007). *Hapishane Defterleri*. (Adnan Cemgil, Çev.). İstanbul: Belge.
- Güntekin, R. N. (Tarih Yok). *Yeşil Gece*. İstanbul: İnkılap.
- Hobsbawm, E. (1996). *Kısa 20. Yüzyıl Tarihi 1914-1991 Aşırılıklar Çağı*. (Yavuz Alogan, Çev.). İstanbul: Sarmal.
- Hobsbawm, E. (1973). Peasant and Politics. *Journal of Peasant Studies*. 1, 3-22.
- Ilgaz, R. (2011). *Yıldız Karayel*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Kahraman, H. H. (2010). *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi II 1920-1960*. İstanbul: Agora.
- Kaplan, R. (1988). *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2003). *Yaban*. 44. Baskı. İstanbul: İletişim.
- Karaömerlioğlu, A. (2006). *Orada Bir Köy Var Uzakta: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem*. İstanbul: İletişim.
- Karpat, K. H. (2009). *Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*. (Onur Güneş Ayas, Çev.). İstanbul: Timaş.

- Katoğlu, M. (1997). Cumhuriyet Türkiye'sinde Eğitim, Kültür, Sanat. (Mete Tunçay, Cemil Koçak, Hikmet Özdemir, Korkut Boratav, Selahattin Hilav, Murat Katoğlu, Ayla Ödekan, Der.). (Sina Akşin, Yay. Yön.). *Çağdaş Türkiye içinde* (s. 393-502). C. 4. İstanbul: Cem.
- Kemal, Y. (2011). *Akçasazın Ağaları 1*. 7. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi.
- Kemal, Y. (2011) *Akçasazın Ağaları 2*. 5. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi.
- Kemal, O. (2007). *Bereketli Topraklar Üzerinde*. 17. Baskı. İstanbul: Epsilon.
- Keyder, Ç. (1983). *Toplumsal Tarih Çalışmaları*. Ankara: Dost.
- Kocagöz, S. (1982). *Yılan Hikayesi*. İstanbul: Adam.
- Kocagöz, S. (1970). *Bir Çift Öküz*. İstanbul: Ararat.
- Kocagöz, S. (1964). *Bir Karış Toprak*. İstanbul: Ataç.
- Koçak, C. (1997). Siyasal Tarih (1923-1950). (Mete Tunçay, Cemil Koçak, Hikmet Özdemir, Korkut Boratav, Selahattin Hilav, Murat Katoğlu, Ayla Ödekan, Der.). (Sina Akşin, Yay. Yön.). *Çağdaş Türkiye içinde* (s. 85-173). C. 4. İstanbul: Cem.
- Köymen, O. (2008). *Kapitalizm ve Köylülük: Ağalar, Üretenler ve Patronlar*. İstanbul: Yordam.
- Kuhn, H. (2002). Edebiyat ve Devrim: Fenemolojik Bir Taslak. (Şahbender Çoraklı ve Ahmet Sarı, Çev.). (Hans-Georg Gadamer, Helmut Kuhn, Friedrich, Nietzsche, Der.). *Edebiyat Nedir?* içinde (s. 39-86). Erzurum: Babil.
- Kurtkan, A. (1968). *Köy Sosyolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- LaBoetie, E. (2011). *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*. (Mehmet Ali Ağaoğulları, Çev.). Ankara: İmge.
- Lekesiz, Ö. (2010). Osmanlı'dan Bugüne Popüler Romanlar. *Hece Türk Romanı Özel Sayısı*. 2. Baskı. 65- 67, 465-474.
- Lenin, V. İ. (1996). *İşçi Sınıfı ve Köylülük*. (Muzaffer Erdost, Çev.). Ankara: Sol.
- Lukacs, György (2010). *Tarihsel Roman*. (İsmail Doğan, Çev.). Ankara: Epos.
- Makal, M. (2004). *Bizim Köy*. Ankara: Piramit.
- Mardin, Ş. (2012) *Türk Modernleşmesi Makalaleler 1*. (Mümtaz'er Türköne ve Tuncay Önder, Der.). 19. Baskı. İstanbul: İletişim.
- Mazoyer, M. ve Roudart, L. (2010). *Dünya Tarım Tarihi: Neolitik Çaę'dan Günümüzdeki Krize*. (Şule Ünsaldı, Çev.). Ankara: Epos.
- Mills, C. W. (2007). *Toplumbilimsel Düşün*. (Ünsal Oskay, Çev.). İstanbul: Der.
- Moore, Jn. B. (2003). *Diktatörlüęün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri: Çağdaş Dünyanın Yaratılmasında Soylunun ve Köylünün Rolü*. (Şirin Tekeli ve Alaeddin Şenel, Çev.). 2. Baskı. Ankara: İmge. Kitabevi.
- Moran, B. (1998). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*. 7. Baskı. İstanbul: İletişim.
- Moran, B. (1997). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*. 5. Baskı. İstanbul: İletişim.
- Nazım, N. (2010). *Karabibik*. İstanbul: Kitapzamanı.
- Oktay, A. (2010). *Emperyalizm, Roman ve Eleştiri*. İstanbul: İthaki.
- Oktay, A. (2008). *Toplumcu Gerçekçilięin Kaynakları*. 4. Baskı. İstanbul: İthaki.
- Önal, N. E. (2010). *Anadolu Tarımının 150 Yıllık Öyküsü*. İstanbul: Yazılama.
- Özkiraz, A. (2003). *Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum*. Konya: Çizgi.
- Pierson, C. (2000). *Modern Devlet*. (Dilek Hattatoęlu, Çev.). İstanbul: Çiviyazıları.
- Reill, P. H. ve Wilson, E. J. (2004) *Encyclopedia of Englishment*. NewYork: Book Builders.

- Shanin, T. (1971). Peasantry: Delineation of a Sociological Concept And a Field of Study. *European Journal of Sociology*. 12, 289-300.
- Shanin, T. (1966) The Peasantry as a Political Factor. *The Sociological Review*. 1 (14), 5-27.
- Somçağ, S. (1994). *Avrupa Feodalizminin Evrimi*. İstanbul: Bağlam.
- Soysal, S. (1974). *Yürümek*. 2. Baskı. Ankara: Bilgi.
- Stendhal (1964). Romanda Biçimin ve Kişinin Değeri Üzerine. (Fehmi Baldaş, Çev.). *Türk Dili Roman Özel Sayısı*. 154, 673-677.
- Swingwood, A. (2006). Edebiyat Sosyolojisine Yaklaşımlar. (Kaya Bayraktar, Çev.). (köksal Alver, Ed.) *Edebiyat Sosyolojisi* içinde (s.101-114). Ankara: Hece.
- Tahir, K. (2008). *Yediçimar Yaylası*. 6. Baskı. İstanbul : İthaki.
- Tahir, K. (2008). *Büyük Mal*. 7. Baskı. İstanbul: İthaki.
- Tahir, K. (2006). *Köyün Kamburu*. 2. Baskı. İstanbul: İthaki.
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1988). 1923 Tarihli 'Umur'u Nafia Programı'. *Toplum ve Bilim*. 40, 77-86.
- Tekeli, İ. ve Şaylan, G. (1978). Türkiye'de Halkçılık İdeolojisinin Evrimi. *Toplum ve Bilim*. Sayı: 6-7, 44-110.
- Tekin, L. (2011). *Sevgili Arsız Ölüm*. 23. Baskı. İstanbul: Everest.
- Tepeyran, E. H. (2011). *Küçük Paşa*. İstanbul: İnkılap.
- Timur, T. (2002). *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*. 2. Baskı. Ankara, İmge.
- Timur, T. (2001). *Türk Devrimi ve Sonrası*. Ankara: İmge.
- Toprak, Z. (1988). Türkiye Tarımı ve Yapısal Gelişmeler 1900-1950. (Şevket Pamuk ve Zafer Toprak, Der.). *Türkiye'de Tarımsal Yapılar (1923-2000)* içinde (s.19-35). Ankara: Yurt.
- Toprak, Z. (1984). Osmanlı Narodnikleri: 'Halka Doğru' Gidenler. *Toplum ve Bilim*. 24, 69-81.
- Türkeş, Ö. (2001). Taşra İktidarı. *Toplum ve Bilim*. 88, 201- 234.
- Ulağlı, S. (2006). *İmgebilim "Öteki"nin Bilimine Giriş*. Ankara: Sinemis.
- Üstel, F. (2010). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*. 3. Baskı. İstanbul: İletişim.
- Üstel, F. (1990). Tek Parti Döneminde Köycülük İdeolojisi ya da Nusret Kemal Köymen. *Tarih ve Toplum*. 13 (74). 47(111)- 51(115).
- Veblen, T. (2005). *Aylak Sınıfın Teorisi*. (Zeynep Gültekin ve Cumhur Atay, Çev.). İstanbul: Babil.
- Williams, R. (1990). *Marksizm ve Edebiyat*. (Esen Tarım, Çev.). İstanbul: Adam.
- Wolf, E. R (2000). *Köylüler*. (Abdulkerim Sönmez, Çev.). Ankara: İmge.
- Yalçın, A (2005). *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı 1946-2000*. 2. Baskı. Ankara: Akçağ.
- Yüksel, M. (2004). *Modernite, Postmodernite ve Hukuk*. Ankara: Siyasal.
- Zürcher, E. J. (1996). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. 2. Baskı. İstanbul: İletişim.